

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

**Missbruk, föräldraskap och
omgivningens föreställningar**
- en kvalitativ studie

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
Kandidatuppsats
Våren 2012
Socionomprogrammet
Författare: Johanna Franzén & Elin Sandsjö
Handledare: Annelie Siring

Abstract

Titel: Missbruk, föräldraskap och omgivningens förställningar – en kvalitativ studie

Författare: Johanna Franzén och Elin Sandsjö

Nyckelord: Missbruk, föräldraskap, kön, stereotyper

Syftet med studien är att belysa ett antal personers upplevelser kring sitt tidigare missbruk och sitt föräldraskap. Vi vill lägga fokus på vilket bemötande de fått och vilka attityder de upplevt att det finns i omgivningen kring deras missbruk samt föräldraskap. På analysen läggs ett könsperspektiv för att belysa de eventuella skillnader och likheter som kan finnas mellan kvinnor och mäns upplevelser. Utifrån detta syfte har vi formulerat frågeställningar som handlar om hur informanterna beskriver sig själva som missbrukare, hur de upplever omgivningens attityder och bemötande kring deras missbruk samt hur de beskriver sitt föräldraskap. Vi har använt oss av en kvalitativ forskningsansats där vi genomfört sex individuella intervjuer med två män och fyra kvinnor. Vid analysförfarandet har vi utgått från en socialkonstruktionistisk teorigrund samt ett diskursanalytiskt angreppssätt. Av resultatet framkom att samtliga informanter förhåller sig till missbruket som ett sjukdomstillstånd som varar hela livet, vilket i sin tur leder att de måste tänka på sitt tillfrisknande varje dag. Vi fann också att våra informanter genomgående använde sig av olika typer av strategier för att ta avstånd från sin bild av den stereotypa missbrukaren. Det framträdde även att kön var en viktig variabel när informanterna talade om sitt föräldraskap. Kvinnorna talade om känslan att inte rätta till och inte nå upp till bilden av den kärleksfulla modern som de ville vara. Männerna talade mer i termer av att ställa upp på praktiska göromål och nämner inte i lika stor utsträckning att de kände sig känslomässigt otillräckliga. Informanterna beskriver vidare en oförståelse kring missbruk från omgivningens sida. De pratar om att det finns fördomar och stereotypa bilder kring missbruk, men samtidigt har de inte själva så uttalade upplevelser av negativt bemötande.

1. Inledning	6
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar	7
2. Bakgrund	8
2.1 Statistik	8
2.2 Könsskillnader	8
3. Begreppsförklaringar	9
3.1 Anonyma Alkoholister	9
3.1.1 Organisationen.....	9
3.1.2 De tolv stegen.....	9
3.2 Missbruk	9
3.3 Sjukdomsbegreppet.....	10
4. Tidigare forskning	11
4.1 Litteratur- och materialsökning.....	11
4.2 Den nyktra och kontrollerade kvinnan	11
4.3 Normen, idealbilden och diskurser i utveckling	12
4.4 "Den frånvarande fadern"	13
4.5 Tystnad, tabu och skam.....	13
4.6 Föräldraskap i ett missbruk	14
5. Teoretiska perspektiv	15
5.1 Socialkonstruktionism	15
5.2 Könsperspektiv	16
5.2.1 Vad är då genus?	16
6. Metod	18
6.1 Val av metod	18
6.2 Urval	18
6.3 Genomförande	19
6.4 Bearbetning av materialet	20
6.5 Analysmetod.....	20
6.6 Förförståelse	21
6.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	21
6.8 Etik.....	22
7. Analys och Resultat	23
7.1. Hur framställer man sig själv?	23
7.1.1 Att drabbas av en sjukdom	23
7.1.2 Att ta avstånd från stereotypen.....	25
7.1.3 Upplevelsen av omgivningens attityder.....	27
7.2 Fasaden	30
7.2.1 Att dölja	30
7.2.2 Kvinnornas rädsla för att inte räkna till	31
7.2.3 Social acceptans.....	33
7.3 Föräldraskapet kring ett missbruk.....	34
7.3.1 Idealbilden kring faderskapet och moderskapet	34
7.3.2 Först och främst missbrukare.....	36
7.3.3 Största skulden till sina barn.....	38
8. Sammanfattning	40
9. Slutdiskussion	42

10. Förslag på vidare forskning	44
11. Referenslista	45
12. Bilagor	48
12.1 Bilaga 1	48
12.2 Bilaga 2	49
12.3 Bilaga 3	50

Förord

Vi vill rikta ett varmt tack till de informanter som tagit sig tid till att ställa upp på våra intervjuer och dela med sig av sin historia och sina tankar på ett så öppet sätt. Utan Er hade studien inte varit möjlig att genomföra! Ett riktat tack till vår första informant som tog sig tid till att hjälpa oss att komma i kontakt med ytterligare informanter till vår studie.

Ett stort tack till vår fantastiska handledare Annelie Siring för ditt uppriktiga och alltid så positiva engagemang kring vår uppsats. Du har genom ditt trygga och inspirerande handledarskap gjort den här processen till en högst positiv upplevelse.

Tack till alla inblandade!

1. Inledning

Genom våra respektive praktikplatser under socionomutbildningens femte termin kom vi på olika håll i kontakt med barn, ungdomar och föräldrar som lever i en familj där det förekommer eller har förekommit ett missbruk. Det är långt fler än den enskilde missbrukaren som berörs av problematiken och just därför tycker vi att ämnet är intressant och viktigt att diskutera.

I en statlig offentlig utredning (2011:6) som behandlar missbruk, hävdar Nordström och Andréasson att missbruk och missbrukare är två begrepp som rymmer starkt negativa värderingar, vilka förknippas både historiskt och idag med avvikelser som marginalisering och kriminalitet. Att dessa begrepp är så negativt laddade bidrar i sig enligt Nordström och Andréasson (SOU 2011:6) till att alkoholproblem hålls dolda så länge som möjligt, eftersom individen inte vill förknippas med de egenskaper som ordet missbruk associeras med. Bilden av den socialt utsatte missbrukaren på parkbänken stämmer dock sällan överens med hur ett missbruk oftast ser ut i dagens samhälle. Missbruket av alkohol finns i alla kontexter och samhällsklasser men eftersom samhället håller fast vid denna extrema bild av hur en missbrukare ser ut och lever så har både missbrukaren och omgivningen svårt att relatera till den bilden. Detta kan medföra att missbrukaren inte ser sig själv som missbrukare och att man därför väljer att dölja sina problem (Nordström och Andréasson, SOU 2011:6).

I samma utredning presenteras en historisk översikt där Oscarsson (SOU, 2011:6) beskriver hur samhället i stort har förhållit sig till missbruk och missbrukare. Under tidigare århundraden har förståelse av världen, liksom missbruk och missbrukaren tolkats ur ett religiöst sammanhang. Utifrån denna syn har missbrukaren uppfattats som en syndare med bristande moral, vilket innebär att missbrukaren anses avvika från samhällets normer. Missbrukaren har tillskrivits hela ansvaret för den egna situationen, och den övergripande meningen har varit att missbrukaren själv bör tillskansa sig moralisk och social fostran. Undantaget är att missbrukaren från mitten av 1960- till 1980-talet beskrevs som ett offer för strukturella samhällsproblem, men efter 1980-talet blev missbrukaren åter bärare av den sociala avvikelser, snarare än drabbad av den. Med andra ord är man, enligt samhället, som missbrukare själv ansvarig för sitt ”misslyckade livsprojekt”. Idag är synen på missbrukaren tudelad; antingen är man drabbad eller så är man själv ansvarig för sitt missbruk. Beroende på hur man förvaltar sin ställning, som antingen sjuk eller ansvarig, ges man olika möjligheter till social integrering eller segregering (Oscarsson, SOU, 2011:6).

Att se till könsskillnader i upplevelsen och uppfattningen av ett missbruk anser vi som en viktig del att belysa. Scheffel Birath och Borg (SOU, 2011:6) menar att normsystemet accepterar manligt drickande och berusning, medan kvinnan länge har förknippats med nykterhet. Vidare menar Scheffel Birath och Borg (SOU, 2011:6) att kvinnor enligt en del studier i högre utsträckning än män drabbas av sociala sanktioner till följd av sitt missbruk. Samhället är mer benäget att döma en kvinna som berusar sig jämfört med mannen som gör detsamma. Kvinnan tillskrivs fler negativa egenskaper i samband med berusning. Detta kan förklaras, som vi nämnt ovan, med att kvinnan förknippas med en förväntan om att vara nykter och skötsam.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att belysa ett antal personers upplevelser kring sitt tidigare missbruk och sitt föräldraskap. Vi vill lägga fokus på vilket bemötande de fått och vilka attityder de upplevt att det finns i omgivningen kring deras missbruk samt föräldraskap.

På analysen läggs ett könsperspektiv för att belysa de eventuella skillnader och likheter som kan finnas mellan kvinnors och mäns upplevelser av missbruket och föräldraskapet.

1.2 Frågeställningar

Utifrån vårt syfte har vi formulerat följande frågeställningar:

- Hur beskriver informanterna sig själva som missbrukare?
- Hur upplever våra informanter omgivningens attityder och bemötande kring deras missbruk?
- Hur beskriver informanterna sitt föräldraskap?

2. Bakgrund

2.1 Statistik

Det är svårt att veta exakt hur många personer som missbrukar i Sverige idag. Enligt tidigare nämnda utredning presenterar Nordström och Andréasson (SOU 2011:6) att ca 700 000 personer uppskattas ha ett *riskbruk* av alkohol. Ca 300 000 personer har enligt samma utredning ett *alkoholberoende*. Av dessa har 75 000 personer kontakt med beroendevården.

När en person dricker för mycket drabbar det inte bara individen utan även personer i dennes omgivning som familj och vänner. Man räknar med att ungefär 10-15 procent av alla barn i Sverige växer upp med antingen en eller båda föräldrarna i ett alkoholmissbruk. Omsatt i siffror är detta ca 150 000 barn i åldrarna 0-12 år (Lindstein, 2001).

2.2 Könsskillnader

Bengtsson och Gavelin (2004) lyfter i sin bok, baserad på erfarenheter från socionomyrket och möten med familjer, fram ett intressant perspektiv på könsskillnader. De menar att man kan se skillnader för barnen beroende på vem av föräldrarna som missbrukar. Är det pappan som missbrukar bor barnet tillsammans båda föräldrarna i större utsträckning då det är vanligt att mamman stannar kvar i förhållandet och tar ett större ansvar för familjen och skyddar barnen. Om mamman i familjen missbrukar finns det en större risk att hon är ensam vårdnadshavare. Bengtsson och Gavelin (2004) menar att det är få män som stannar kvar i ett förhållande där kvinnan missbrukar. I dessa situationer stannar barnen hos mamman och riskerar då att bli lämnade ensam med en missbrukande förälder som i sin tur leder till ökad risk för vanvård och ett stort ansvarstagande för barnet.

3. Begreppsförklaringar

Här ämnar vi föra en diskussion kring några begrepp som används i uppsatsen och som vi anser att kräver ytterligare förtydligande.

3.1 Anonyma Alkoholister

Eftersom alla våra informanter är medlemmar i Anonyma Alkoholister (AA) och har genomgått tolvstegsprogrammet delar de i mångt och mycket sättet de ser på sin alkoholism. Våra informanter beskriver olika faser i livet på liknande sätt och de använder sig i stor utsträckning av samma begrepp när de berättar sin historia. Detta ger oss anledning att presentera organisationen och tolvstegsprogrammet för att läsaren skall ges största möjliga förståelse för varför berättelserna och ordvalen i många av intervjuerna liknar varandra.

3.1.1 Organisationen

Enligt svenska AA:s offentliga hemsida på Internet hade organisationen i mars 2012 medlemmar i 180 länder och är därmed världens största självhjälpsorganisation. Till AA kommer individer med olika sorters bakgrund med en gemensam vilja att sluta dricka alkohol. Att vara medlem i AA innebär en strävan efter att bli nykter. När man uppnått nykterhet är tanken att man skall bli sponsor och hjälpa andra till samma mål, genom programmets tolv steg. Inom AA beskriver man alkoholism som en *sjukdom* som aldrig kan botas, men som likt många andra sjukdomar kan hejdas. En regel som AA menar att man som alkoholist måste leva med är; ”En gång alkoholist, alltid alkoholist”. Detta är anledningen till att begreppet ”nykter alkoholist” myntats (Anonyma Alkoholister, 2012).

3.1.2 De tolv stegen

De tolv stegen grundar sig i de allra första medlemmarnas försök att kartlägga sin egen utveckling från att vara alkoholist till att bli nykter. Stegen präglas av ödmjukhet och en tro på att det finns en kraft som är starkare än vår egen. I stegen finns Gud omnämnd, men AA är tydliga med att de inte är en religiös organisation. AA använder sig av begreppet för att förtydliga att det är en högre makt de syftar på, men de menar även att denna högre makt är en högst personlig tolkningsfråga och att man därför inte måste ha en religiös trosuppfattning för att vara medlem i AA. De tolv stegen måste inte följas i nummerordning, utan kan avverkas ett och ett i den ordning som passar individen bäst (Anonyma Alkoholister, 2012), (för en beskrivning av de tolv stegen, se bilaga 1).

3.2 Missbruk

Vår uppfattning är att begreppet missbruk är ett svårdefinierbart och högst individuellt begrepp. Leissner och Hedin (2002) bekräftar våra tankar om missbruksbegreppet. De menar att man använder sig av olika definitioner av begreppet inom olika yrkeskategorier och professioner, och dessa kan även skilja sig åt från hur privatpersoner använder begreppet. Leissner och Hedin (2002) menar att det är viktigt att minnas att individen kan vara missbrukare utan att ha ett beroende och vice versa, och detta är något vi vill att du som läsare tar med dig under läsningen av uppsatsen.

I vår uppsats kommer begreppet att ha en individuell förklaring beroende på vem vi har intervjuat, och det är dessa definitioner som blivit vår utgångspunkt. Gemensamt för våra informanter är att de själva upplever att de har haft ett missbruk och det är denna verklighet som vi utgått ifrån. Alkoholkonsumtionens omfång eller frekvens har inte haft någon betydelse för vår studie. Det är individens upplevda livsvärld av vad ett missbruk innebär som vi valt att belysa. Ansatsen på uppsatsen är att vi utgår från ett alkoholmissbruk men vi är medvetna om att det inte sällan finns ett annat missbruk med i bilden.

Bengtsson och Gavelin (2004) menar att man kan definiera *missbruket* så här: ”*Missbrukare är en människa som gång på gång hamnar i plågsamma situationer på grund av sitt drickande – men ändå fortsätter*” (Bengtsson & Gavelin, 2004, s. 20) De menar även att alkohol är en dubbel drog då den upplevs som positivt när den intas i små mängder, medan den har en negativ inverkan vid långvarigt bruk och i större mängd.

AA menar att de inte har någon formell definition på begreppet alkoholism, men de flesta inom AA anser att begreppet kan beskrivas som ett fysiskt tvång i förening med besatthet (Anonyma Alkoholister, 2012).

3.3 Sjukdomsbegreppet

Socialstyrelsen (2007) har sammanställt nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården. Denna sammanställning visar att missbruk- och alkoholberoende i olika sammanhang framställs som en sjukdom utifrån de tvångsmässiga beteende som missbruk och beroende innebär. I andra sammanhang beskrivs missbruk och beroende i sig inte som en sjukdom, men istället något som leder till sjukdomar eller sjukdomsliknande tillstånd. Socialstyrelsen (2007) konstaterar att litteraturen idag inte framställer en enhetlig bild i frågan om sjukdomsbegreppet. Forskningen tar upp flera olika förklaringsmodeller till alkohol och beroendeproblematikens bakomliggande orsaker så som drogens tillgänglighet, psykologiska faktorer, fysiologisk sårbarhet samt ärftlighet. Socialstyrelsen (2007) menar att dessa förklaringsmodeller kan ha betydelse för individen men att det inte är tillräckligt för att förklara missbruk på en strukturell nivå.

På vårdguidens hemsida på nätet kunde vi i april 2012 läsa att man inom vården använder alkoholberoende och missbruk som en sjukdomsdiagnos med flera beskrivningar av vad ett missbruk innebär för individen (Vårdguiden, 2012).

4. Tidigare forskning

Under detta avsnitt ämnar vi redogöra för hur vi gått till väga i vår litteratur- och materialsökning samt presentera delar av den tidigare forskning som finns i anslutning till vårt uppsatsämne.

4.1 Litteratur- och materialsökning

Vi har sökt litteratur i första hand genom LIBRIS som är en nationell katalog för svenska universitet, genom Gunda, som är Göteborgs universitets bibliotekskatalog samt via Kvinnsam som är ett nationellt bibliotek för genusforskning. Sökorden vi främst använt oss av var *missbruk, kön/genus och föräldraskap*. Nedan kommer vi presentera delar av den forskningen som finns kring vårt uppsatsämne.

Inledningsvis upptäckte vi att det finns mycket forskning kring *barns utsatthet i familjer* med missbruk men däremot inte lika mycket forskning som behandlar missbruket ur ett föräldraperspektiv. Vi ville i vår studie lägga fokus på om det fanns skillnader i föräldraskapet beroende på om det var mannen eller kvinnan som missbrukade. Exempel på författare som behandlat ämnen som rör barn till missbrukande föräldrar är bland annat Cork (1984) som i sin bok *”De glömda barnen”* påpekar vikten av att uppmärksamma barnen i familjer som har missbruksproblem. Runquist (1998) skriver om hur missbruket drabbar anhöriga samt hur det blir till hela familjens hemlighet, och då nämner hon framförallt barnens skuld och skam inför situationen. Woititz (2002) har skrivit flera böcker inom ämnet bland annat boken *”Vuxna barn till alkoholister”* där hon tar upp vilka konsekvenser det får att växa upp med missbrukande föräldrar. Det finns även en hel del forskning gällande *kvinnor och missbruk*, bland annat Hilde (2002) som beskriver behovet av behandlingsinstitutioner för enbart kvinnor samt om diskursen kring den osynliga kvinnan i missbruksvården. Trulsson (1993; 1998; 2002; 2006) som är en forskare inom ämnet lägger ett stort fokus på missbrukande kvinnor och deras moderskap. Vi har tittat mycket på Trulssons forskning och den kommer att ha en stor plats i vår studie. Vi har hittat en del *forskning med könsperspektiv på missbruk*, bland annat en antologi med redaktörerna Leissner och Hedin (2002), där de presenterar vikten av att synliggöra just ett könsperspektiv på missbruk. Desto mindre information har vi dock hittat angående *papporna* i forskningen, samt jämförelser av mäns respektive kvinnors berättelser om missbruk i kombination med föräldraskap, vilket ytterligare förstärkt vårt intresse för området.

4.2 Den nyktra och kontrollerade kvinnan

Karin Trulsson är socionom och har en fil. dr i socialt arbete. Hon har jobbat med missbrukande kvinnor och socialt utsatta familjer i flera år och har även forskat kring ämnet. Trulsson har förutom ett antal artiklar bland annat skrivit två böcker; *”Kvinnorummet”* (1993) och *”Det är i alla fall mitt barn - en studie om att vara missbrukare och mamma”* (1998) samt en avhandling; *”Dans på lina – om kvinnors missbruk, familjeliv och behandling”* (2006). Trulsson (2006; 1998) vill belysa missbrukande kvinnors liv i familjen och i missbruket. Trulsson (2006; 1998) menar att *normbilden* slår hårdare mot den missbrukande kvinnan än mot mannen då det ställs högre krav på kvinnan att vara nykter, kontrollerad och att hålla familjen hel. Kvinnan är *mer granskad av samhället* om hon *avviker från normer* kring

föräldraskap och bilden av ”den goda modern”. Även Franséhn (2004) beskriver diskursen om ”den goda och uppoffrande modern” där hon menar att det är ett begrepp, som ur ett historiskt perspektiv varit den dominerande diskursen i samhället. Begreppet hänger samman med *idealbilder* runt ”den lyckliga familjen”. Franséhn (2004) skriver vidare att myten om den goda modern bygger på *samhällets föreställningar* om att moderskapet är kvinnans primära identitet och att varje kvinna föds med en automatiskt inbyggd ”moderskärlek” och därmed är den självklara omsorgsgivaren som utan att tveka sätter andras välmående framför sitt eget. Detta tankesätt ingår enligt Franséhn i samhällets *normsystem* och gör att kvinnor i första hand ser på sig själva som mödrar och i andra hand som individer. Om kvinnan inte lyckas leva upp till dessa förväntningar som samhället formar tenderar kvinnan att *skuldbelägga* sig själv och uppleva sig själv som misslyckad. Även Trulsson (2002) diskuterar dessa *idealbilder* av män och kvinnor i samhället. Hon hänvisar till flera olika författare som menar att kvinnan i första hand ses i relation till andra, så som till exempel mamma eller hustru, snarare än som just kvinna. Mannen däremot ses i första hand som man och i andra hand i relation till andra.

4.3 Normen, idealbilden och diskurser i utveckling

Genom historien har kvinnan setts som den som ansvarar för hemmet medan mannen betraktas som familjeförsörjare och därmed haft sin primära arena utanför hemmet. Rollerna har med tiden luckrats upp och gränserna suddats ut mer och mer, men fortfarande finns dessa roller och förväntningar kvar (Trulsson, 2002). Samtidigt menar Franséhn (2004) att dagens unga mödrar har ett mycket radikalare förhållningssätt till moderskapet än vad deras egna mödrar hade. Kvinnorna följer inte längre i lika stor utsträckning de traditionella mönstren kring moderskap, och man vill heller inte längre ställa upp på myten om den goda och självuppoffrande modern. Samtidigt som moderskapet är på väg att omdefinieras så arbetar olika rörelser i samhället för att *faderskapet* åter ska komma upp på agendan. Inom mansforskningen försöker man återupprätta mannens betydelse för barnet samt mannens förmåga att vara lika omsorgsgivande som modern. Killén (2009) menar dock att *myten om det bekymmersfria och glada föräldraskapet* lever vidare trots att det har skett stora förändringar i samhället. Myten handlar om en pappa och en mamma, och då framförallt mamman, som klarar allt, är på bra humör och fixar allt själv. Förväntningarna på föräldrarna är stora och oförmågan att leva upp till dessa förväntningar gör att föräldrarna kan känna sig misslyckade.

Trulsson (2002) beskriver hur de *idealbilder* som samhället skapat hänger ihop med hur man ser på missbrukande män och kvinnor. Så länge mannen kan kontrollera sitt alkoholbruk förknippas detta med status och gemenskap. Självkontroll är ett ledord när man talar om *idealbilder* för män. För kvinnorna är det dock annorlunda. Berusning har tidigare enbart existerat på mannens planhalva, och eftersom mannen förknippas med frihet och kvinnan med hemmet har kombinationen kvinna och berusning rimmat illa, och gör i viss mån det ännu idag. En kvinna ”som dricker som en man” förknippas enligt Trulsson (2002) med sexuell omoral och promiskuitet. Detta är så klart inte förenat med *idealet* kring moderskapet som Trulsson (2006) bland annat diskuterar. Trulsson (2006) menar att kvinnan enligt *samhällets normer och värderingar* skall vara nykter och värna om hemmet. När den kvinnliga missbrukaren får svårt att leva upp till detta ideal menar Trulsson (2006) att samhället ser på henne med ännu oblidare ögon än på mannen. Själva berusningen, som vi nämnt ovan, är starkare förknippat med mannen och hans attribut än med kvinnans. En kvinna som

försummar sin familj till följd av ett alkoholmissbruk får med andra ord hårdare reprimander från samhället och omgivningen till följd av att man förväntar sig att hon ska ta större ansvar för hemmet än mannen. Kvinnan anses misslyckats både som kvinna och som mamma medan mannen endast misslyckats som man. Diskursen ser alltså olika ut beroende på vilket kön den missbrukande föräldern har.

4.4 "Den frånvarande fadern"

Franséhn (2004) beskriver faderskapet ur ett historiskt perspektiv och menar att fadern har haft samma ansvar för uppfostran som modern haft fram tills industrialismens intåg. I och med att männen i samband med arbete utanför hemmet avskildes från hemmet och förlorade den vardagliga kontakten med barnen, fick de rollen som familjeförsörjare i första hand och barnuppfostrare i andra hand. Modern fick ta i stort sett hela ansvaret för barnen och det är enligt Franséhn detta som gett upphov till begreppet "den frånvarande fadern". Historiskt sett har fadern inte haft samma kontakt med barnen som modern har haft och detta på grund av arbetsförhållanden utanför hemmet. Det har även lett till att mannen har separerats från barnen vid skilsmässa då modern har en starkare relation till barnen. Detta håller på att förändras, men samtidigt skriver Franséhn (2004) att jämställdheten inte kommit så långt som man ofta tror eller som påstås. Hon hävdar också att jämställdheten är kvinnornas och samhällets projekt och att männen fortfarande tar mindre del i hushållsarbetet och jobbar övertid oftare än kvinnorna. Faderskapet diskuteras idag enligt Franséhn (2004) ur ett bristperspektiv där den mer aktiva fadern efterfrågas.

4.5 Tystnad, tabu och skam

I kunskapsöversikten "Föräldraskap och missbruk- att ta upp frågor om föräldraskap i missbruks- och beroendevården" från Socialstyrelsen (2012) som riktar sig till professionella beskrivs att det i sig kan vara ett stigma att leva med ett missbruk. Att dessutom vara förälder och därigenom ha ansvaret för någon annan individ kan ge en ökad kritik från samhällets sida. I familjer där missbruk förekommer finns både barn och vuxna som indirekt drabbas av att någon dricker för mycket alkohol. Oftast lever familjen i *tysthet* och med en *skam* inför missbruket, menar författarna. Missbruksproblematiken är oftast dold inom familjen och att det är svårt och smärtsamt för föräldrarna att prata om detta tabubelagda ämne, både med utomstående och inom familjen. Detta kan leda till att problematiken ytterligare förstärks. Trulsson (2006; 1998) menar att det krävs förändringar i samhällets attityder gentemot missbrukare så att det inte längre är förknippat med skuld och skam att ta emot hjälp från samhällets sida. Det handlar om *hur* stödet ges lika väl som *vilket* stöd som ges. Man ska bli stöttad och hjälpt snarare än att bli stjälp. Samma kunskapsöversikt (2012:1 s 18f) belyser hur föräldrar gärna håller sig ifrån tanken på att deras missbruk påverkar barnen negativt. De hittar på bortförklaringar och vill helst varken prata eller tänka på det. Hela familjesystemet påverkas av missbruket som kan innebära skuld och skam samt tabu. Detta kan generera i olika psykologiska försvar och en känsla av hot mot den personliga integriteten, självrespekten och känslan av värdighet. Trulsson (2006; 1998) nämner även att kvinnorna får *sämre självkänsla* och en större upplevelse av *skam och skuld* till följd av att man jämför sig med *normbilden* i större utsträckning än män. Då kvinnorna upplever en större risk att mista vården om sina barn vågar man heller inte be om stöd och behandling. Kvinnorna vill skydda sitt familjeliv från insyn av till exempel myndigheter.

4.6 Föräldraskap i ett missbruk

Det finns en hel del forskningslitteratur som behandlar hur föräldrar skall vara för att ge sina barn de verktyg de behöver ha med sig i livet. Kari Killén till exempel, är socionom och forskare vid NOVA, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. I hennes bok *”Barndomen varar i generationer”* definiera hon det goda föräldraskapet enligt måttet ”tillräckligt bra” (Killén, 2009 s 36), vilket i sig kanske inte säger så mycket om vad begreppet innebär, men hennes definition kan ändå fungera som ett av många exempel på vilka *diskurser* som kan finnas från forskningshåll om det goda föräldraskapet.

Killén (2009) menar att för att kunna vara tillräckligt bra föräldrar krävs att miljön runt omkring är stabil, att det inte finns till exempel psykiska eller socioekonomiska påfrestningar som kan leda till stress. Om någon av dessa påfrestningar finns, har både den enskilde föräldern i sig och samhället runtomkring enligt Killén (2009) svårt att se att föräldraskapet kan vara *”tillräckligt bra”*. Killén (2009) diskuterar vidare att olika känslomässiga och psykiska belastningar minskar de resurser som föräldrarna har för att anpassa sig till barnet. Föräldrar som exempelvis missbrukar skapar en livsmiljö för barnet som kan innebära oro och ångest inför det oförutsägbara. Killén (2009) diskuterar den forskning som tyder på att missbruk sträcker sig över generationer. Hon menar att missbruk är något som i stor utsträckning påverkar föräldraskapet. Det svåra för föräldrar i ett missbruk är att kunna se barnets behov då föräldrarnas egna behov är det som oftast går i första hand.

5. Teoretiska perspektiv

I detta avsnitt kommer vi att presentera de olika teoretiska referensramar vi ämnar använda oss av för att analysera vår empiri. Eftersom det är i vårt intresse att belysa hur våra informanter beskriver och pratar om sitt missbruk samt föräldraskap har vi valt att använda oss av ett socialkonstruktionistisk perspektiv, vilket vi presenterar utförligare nedan. I den tidigare forskning vi tagit del av blev det uppenbart för oss att kön har en stor betydelse när man talar om missbruk. Av denna anledning vill vi använda oss av ett könsperspektiv för att belysa eventuella skillnader och likheter i våra informanters utsagor.

5.1 Socialkonstruktionism

Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskriver att socialkonstruktionismen grundar sig på att verkligheten är *perspektivberoende och socialt konstruerad*, vilket betyder att vår uppfattning om verkligheten är *präglad av den historiska och kulturella kontext* vi befinner oss i, och är *föränderlig*. Genom sociala *interaktioner* skapas och upprätthålls en gemensam kunskap och en *kategorisering* av världen. Vår kunskap om världen får enligt *socialkonstruktionismen* inte behandlas som en objektiv sanning. Vi skapar vår verklighet genom att *kategorisera*, och vår världsbild är därför inte en reflektion av sanningen, utan snarare en *produkt* av hur vi kategoriserar allt i vår omgivning. Vidare förklarar Winther Jørgensen och Phillips (2000) att individuella tankeprocesser är influerade av de sociala sammanhangen vi deltar i.

Att studera diskurser och *sociala konstruktioner* betyder att man *funderar på det som sägs*. Mats Börjesson (2003), docent i sociologi, menar att det är *språket* som gör att vi kan förstå ett fenomen eller ett ting. *Hur vi uttrycker* oss och hur vi tolkar omgivningen formar vår omvärld. Diskurser är ett visst sätt att tala på och styrs av den *kontext* vi befinner oss i. Börjesson (2003) förklarar fortsättningsvis att *diskurser bestämmer vad som är acceptabelt* och vad som *inte är acceptabelt*, både socialt och kulturellt. Diskurser bestämmer vad som ska vara sant, klokt och tillförlitligt. Hur man uttrycker sig, i vilket sammanhang, vem som får uttrycka sig, samt i vilken miljö du befinner dig påverkas av vilken traditionell diskurs som råder. Alltså är sättet att tala på sammanhangsberoende och styrs av diskursens ordning. Dock är inte diskurser endast bestämda strukturer som i minsta detalj styr över oss, utan snarare ger oss chansen att kunna skapa mening, sammanhang och insikt (Börjesson, 2003, s19ff).

Socialkonstruktionism innebär, som vi förklarat ovan, beskrivningar, förklaringar och redogörelser om världen mellan individer i dennes kontext. Payne (2008) nämner flera arenor som påverkar det sociala arbetet och som påverkar varandra inbördes. Gemensamma sociala konstruktioner bidrar till att individerna socialiseras in i samhället och till olika sociala grupper. På detta sätt blir sociala föreställningar så accepterade att de blir en sanning för alla i samhället. Payne (2008) förklarar att en *social fråga* som är problematisk blir ett socialt problem först när en social grupp, till exempel genom media, påstår detta. Payne (2008) argumenterar för att sociala problem inte är problemen i sig, utan blir problem genom att grupper framhäver att så är fallet.

Ett område inom *socialkonstruktionismen* som Payne (2008) diskuterar är arbete med *mänskliga kategorier*. Han menar att många *kategorier* är fysiskt avgjorda så som mellan man och kvinna, där kvinnan får egenskapen att vara omsorgsfull utifrån att

kvinnor föder barn och socialiseras in i detta omsorgsgivande. Kategorier skapas utifrån *antagandet* att saker och ting är ”*naturligt*”. Vi sorterar in människor i *kategorier* som till exempel förälder, missbrukare eller missbrukande förälder när vi ser likheter i beteenden och egenskaper hos människor. Det är alltså först när vi har *skapat kategorin* missbrukare som vi har skapat idén om vem som är missbrukare och vilka egenskaper och attribut vi förknippar med denne. Med andra ord är det enligt socialkonstruktionismen *samhället som skapar missbrukaren*.

Sören Barlebo Wennerberg (2001), forskare vid Institut för Ledelse, Politik och Filosofi, ger oss ett exempel på en *social konstruktion* när han diskuterar begreppet *sorg*. Han menar att man vid första inblicken kan se *sorg* som något naturligt. Socialkonstruktionismen ser däremot handlingar som kroppen uttrycker, exempelvis *sorg*, som något socialt konstruerat snarare än naturbestämt. Barlebo Wennerberg (2001) menar att man i olika kulturer uttrycker *sorg* på olika sätt, exempelvis kan *sorg* uttryckas genom tårar i den ena kulturen och mer genom kroppsspråk och gester i en annan. Detta ger oss med andra ord bevis för att *sorg* inte är något som kommer naturligt, utan är något som är beroende av kontexten vi befinner oss i, alltså en social konstruktion.

5.2 Könsperspektiv

Eftersom empirin belyser både kvinnors och mäns upplevelser av missbruk och deras roll som förälder har vi använt oss av könsperspektivet som teori och tolkningsverktyg. Vi vill ta hänsyn till om det finns likheter respektive skillnader mellan könen och hur omgivningen förhåller sig till och bemöter våra informanter utifrån kön. Könsperspektivet ger oss möjligheten att utforska hur samhällets fördomar och förväntningar påverkar individen. Inom socialkonstruktionismen som vi presenterat ovan, ser man på kön som en social konstruktion. För att skildra män och kvinnors missbruk och deras roll som förälder kommer vi ta hjälp av professorn och historikern Yvonne Hirdman, samt professor i sociologi Raewyn Connell och deras teorier om genus. Genus är det begrepp som man använder för att förklara just den sociala konstruktionen av kön.

5.2.1 Vad är då genus?

Connell (1999) menar att biologin *inte* bestämmer det *sociala könet* och att det är därför genus existerar. Genus är hur vi *gör kön genom våra handlingar* och innefattar alltså inte det biologiska kön vi föds till. Connell (1999) sammanfattar det hela med citatet; ”*genus är social praktik som hela tiden refererar till kroppar och det kroppar gör; det är inte social praktik reducerad till kroppen*” (Connell, 1999 s 96). Att vara man eller kvinna är inte något som är förutbestämt utan är enligt Connell (2009) en aktiv *konstruktion* genom *sociala handlingar*. Vi skapar under hela livet oss en identitet som rymmer våra tankar om vad den identiteten innebär. Femininitet och maskulinet är inte något av naturen givet. Connell (2009) menar dock att vi inte endast kan se det som att vi rättar oss efter *sociala normer* eller myndigheters tvång. Vi har och en viss valmöjlighet att själva förhålla oss till vilken plats vi vill inta i genusordningen. Connell (2009) utgår från den strukturella aspekten, alltså att genusordningen av vad som är manligt respektive kvinnligt styrs av *samhällsordningen* och dess *normer*. Om vi går emot denna samhällsordning och dessa normer så finns en risk för en reaktion från omvärlden då vi bryter mot det som anses vara ”normalt”.

Connell (1999) diskuterar hur olika maskuliniteter konstrueras i *sociala system* med olika maktförhållanden både socialt och ekonomiskt. Det finns också hierarkier inom kategorin män, eftersom män inte bara har makten över kvinnor utan även över andra män i vissa fall. Dessa hierarkier påverkas av hur männen befinner sig i förhållande till *klass, status, etnicitet* m.m. och därav kan mannen ha en mer central eller mer marginaliserad status. Dessa hierarkier kallas med ett annat ord för *hegemoni*. Det är enligt Connell (1999) kulturen som gör att en grupp kan upprätthålla en ledande position i samhället, men samtidigt kan basen för en ledande hegemonisk maskulinitet undergrävas när kulturen förändras. Nya grupper ges då möjlighet att utmana de gamla, och nya styrande hegemonier kan på så sätt skapas. Hegemonin finns i alla grupper och existerar även bland kvinnor. Exempel på centrala roller, som vi nämnt i tidigare forskning, kan för männen vara ett välbetalt arbete och en lyckad karriär. Medan det för kvinnorna handlar om att vara en engagerad och omsorgsgivande mamma. Dessa centrala roller kan till exempel ställas mot den marginaliserade gruppen *missbrukare*, som enligt hegemonins strukturer får en lägre status.

En annan forskare och professor inom genusvetenskapen är Yvonne Hirdman. Hon förklarar att genus skapas i den kulturella kontext som vi befinner oss i och ses som föränderligt genom tiden. Genus är ett begrepp som urskiljer hur individer formas och blir till kvinna respektive man. Hirdman (2001) menar att det är mannen som är normen och det är mannen som man jämför med. Att vara man är att vara normbärare alltså att inte vara kvinna. Hirdman (2001) menar att idealbilder skiljer sig när det gäller kvinnor och män då kvinnan är den som är hemma och tar hand om barn och hushåll medan mannen har sin arena utanför hemmet med försörjningsansvar och autonomi. Kvinnan är också underordnad mannen när det gäller arbeten då typiska kvinnliga yrken värderas lägre än männens. Samhället betonar ständigt vad som skiljer män och kvinnor åt. Hirdman (2001) nämner två ”lagar”, där den ena är att mannen är normbärare och den andra är, att vara man är inte att vara kvinna. Vi gör genus genom att *hålla isär* och därigenom legitimeras den manliga normen i samhället och kvinnan blir underordnad. Hirdman (2001) vill göra oss medvetna om genusbegreppet och hur vi socialiseras till man respektive kvinna och hon ifrågasätter den normativa bilden av ordningen mellan man och kvinna.

Denna syn på manligt och kvinnligt, som Hirdman och Connell diskuterar, kommer vi använda oss av när vi lägger ett könsperspektiv på denna studie. Det som skiljer Connell och Hirdman åt är att Hirdman framhåller kategoriernas maktordning, att kvinnan är underordnad mannen. Connell menar däremot att det finns inbördes makthierarkier inom alla kategorier, via sin diskussion om hegemoni (se ovan).

Manligt och kvinnligt som något socialt konstruerat och förutbestämt sätter sin prägel på individens liv och hur familjesituationen ser ut. Att vara mamma eller pappa är förknippat med olika egenskaper, attribut och åtaganden. Att vara kvinna förknippas till exempel med att vara en omsorgsgivande moder. I studien vill vi belysa hur detta påverkar individens förhållningssätt till sitt missbruk och sin roll som förälder. Att titta på hur kvinnornas respektive männens berättelser ser ut, vad som är gemensamt och vad som skiljer dem åt är något vi vill belysa. Av intresse för oss är även hur informanterna framställer sig själva genom dessa kategorier och hur de tror att andra uppfattar dem.

6. Metod

6.1 Val av metod

Vi valde en kvalitativ metodstrategi i vår uppsats, som enligt Kvale och Brinkmann (2009) har som syfte att förstå materialet från informanternas levda vardagsvärld, ur deras perspektiv. Vi ville belysa den *subjektiva bilden* av hur personer som levt med ett missbruk framställer sig själva, sitt missbruk och sitt föräldraskap, och valde därför att göra djupgående intervjuer. Den kvalitativa metoden gör att vi får en uppfattning och en djupare förståelse av det vi vill ta reda på. Genom *interaktionen* med våra informanter ges vi även en möjlighet att få tillgång till deras attityder, tankar och reflektioner om våra respektive teman. Då vi ville belysa våra informanternas upplevelse kring sitt missbruk, föräldraskap och omgivningens föreställningar ansåg vi att detta var det bästa tillvägagångssättet.

För att förklara vår empiri har vi valt att använda oss av teorier kring socialkonstruktionism. Grundtanken inom socialkonstruktionism är att ingenting är ”naturligt”, verkligheten är istället en social konstruktion som vi skapar genom språket. Då vi redan inledningsvis hade en tanke om att vi ville belysa de eventuella könsskillnader som finns valde vi att använda oss av ett könsperspektiv. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är kön något som är socialt konstruerat, varför genusperspektivet fick en självklar plats i studien. Vi har under analysen av vår empiri använt oss av ett diskursanalytiskt angreppssätt eftersom även detta är starkt kopplat till socialkonstruktionismen. Genom att använda oss av ett diskursanalytiskt angreppssätt ges vi möjligheten att analysera hur våra informanter använder *språket* för att beskriva sitt missbruk, föräldraskap och omgivningens bemötande. Diskursanalys som metod kommer vi att presentera mer ingående under kapitlet Analysmetod.

Eftersom vi redan innan vi genomförde våra intervjuer hade en tanke om att vi ville använda oss av socialkonstruktionism och genusperspektiv som teorier skulle vi kunna påstå att vår studie har genomförts på ett *deduktivt* sätt, det vill säga att vi haft vår utgångspunkt i en hypotes. Dock drog vi inte några slutsatser på vad våra informanter skulle svara *innan* vi träffade dem och vi har alltså inte haft några hypoteser kring missbruk som vi velat testa. Istället har vi utgått från vårt insamlade material och dragit våra slutsatser utifrån det. Detta tillvägagångssätt skulle snarare kunna kallas *induktivt*, alltså att man utgår ifrån empirin. Med utgångspunkt i att vi inte använt oss av enbart det ena eller det andra tillvägagångssättet, utan snarare en kombination av dessa två anser vi oss använt ett *abduktivt* angreppssätt på vår studie. Vi har alltså växlat mellan att använda teori och empiri för att successivt låta förståelsen växa fram (Watt Boolsen, 2009).

6.2 Urval

I all forskning måste vi använda oss av *urvalsstrategier* för att kunna få fram empiri i den utsträckning som vi behöver. Våra informanter har vi fått kontakt med genom ett *snöbollsurval*, vilket enligt Bryman (2011) innebär att forskaren tar kontakt med en eller flera personer som är relevanta för studien, och att det sedan är via denna första person som man skapar kontakt med ytterligare informanter. Vi valde att göra på detta sätt eftersom vi ansåg att det var mest troligt att vi skulle få tag på informanter med hjälp av denna metod. Med vårt syfte som grund hade vi även vissa *urvalskriterier* för

våra informanter så som att de skulle haft ett missbruk samt att de skulle vara föräldrar. Vi sökte både kvinnor och män för att på så sätt kunna göra jämförelser av deras upplevelser ur ett kön- och genusperspektiv. I studien ville vi nå ut till personer som skulle kunna tänka sig dela med sig av sina reflektioner kring sin föräldraroll i ett missbruk och vad det inneburit för dem. För att få tag i informanter började vi med att skicka ut ett mail till informationsansvariga på organisationerna Anonyma Alkolister (AA) samt till Sister in sobriety som är en kvinnogrupp inom AA. Där fick vi kontakt med två personer som kunde vidarebefordra vårt informationsbrev (se bilaga 2). Vi deltog även i ett öppet AA-möte, där vi presenterade oss själva och vår studie. Vid detta tillfälle fick vi veta att flera av kvinnorna som deltog i mötet redan sett vårt informationsbrev via Sisters in Sobriety, och flera av dem var intresserade av att delta i studien. De informanter vi intervjuat var samtliga närvarande vid detta öppna AA-möte. Vi tror att vår personliga närvaro vid mötet hade en betydande roll för att våra informanter valde att delta i studien.

Vi sökte även informanter via stödorganisationer för personer som lever i familjer med missbruk samt genom våra personliga kontakter. Via dessa sökvägar fick vi dock ingen respons.

6.3 Genomförande

Bryman (2011) tar upp vikten av att inte ha för tydliga ramar under den kvalitativa intervjun, för att intervjupersonen skall ges möjlighet att själv lyfta fram det han eller hon tycker är viktigast att få berätta. Vi ville ha en *öppen dialog* med informanterna där deras sätt att berätta skulle kunna bestämma formen på intervjun. Deras berättande fick även företräde för våra frågor för att de på så sätt skulle känna sig trygga i att prata om det de kände var relevant för sin situation. Vi utformade en *intervjuguide* som stöd för oss under intervjuerna. Vi formulerade ett antal *teman* som vi ville beröra och ha som utgångspunkt. Kvale och Brinkmann (2009) förklarar *tematisering* som ett klargörande av syftet med studien och en formulering av forskningsfrågorna. Denna metod kan kallas *semistrukturerad intervjumetod*. Bryman (2011) beskriver den *semistrukturerade intervjumetoden* som varken ett *öppet samtal* eller ett slutet frågeformulär, dock som en professionell intervju med ett syfte och med en specifik teknik. De teman vi valde kallade vi *bakgrund, nätverk, samhälle och föräldraskap*. *Missbruket* fick ingen egen kategori eftersom det genomsyrade de övriga teman i intervjuguiden i så stor utsträckning att detta kändes överflödigt. Efter de valda teman vi hade satt upp fick informanterna själva börja sin berättelse där de kände sig mest bekväma. Med hjälp av följdfrågor under intervjuns gång så blev det ett *samtal* med stort fokus på informanternas egna livsberättelser ur deras perspektiv. Det fanns ett stort utrymme för våra informanter att styra intervjun och beskriva de upplevelser som de tyckte var viktiga att belysa.

Totalt genomfördes sex stycken intervjuer. Vid fyra av dessa tillfällen var vi båda närvarande och vid två av tillfällena var endast en av oss delaktig. Detta tror vi inte har påverkat resultatet på något sätt utan intervjuerna har fungerat bra och sett snarlika ut. Att vi båda var delaktiga vid första intervjutillfället tror vi skapade en utgångspunkt i hur vi skulle lägga upp de resterande intervjuerna vid de tillfällen någon av oss skulle genomföra en intervju på egen hand. Ingen av oss har haft en ledande roll under intervjuerna utan båda har varit lika delaktiga. För att informanterna skulle känna sig så bekväma som möjligt fick de välja plats för intervju. Vi träffade tre av våra informanter på ett café och de andra tre i vår skolas

lokaler. Intervjuerna har varat mellan 80-120 min och informanterna har haft möjligheten att avsluta när de själva känt sig nöjda. Samtliga intervjuer spelades in, vilket vi fick samtycke till innan intervjutillfället och ingen av våra informanter såg inspelningen som något problematiskt. Vi gav även alla informanter information om deras anonymitet i studien samt att de när som helst kunde avbryta sin medverkan om de skulle känna så. Vi gav också informanterna, ännu en gång, förklaringen och syftet med uppsatsen samt vad den skulle användas till.

6.4 Bearbetning av materialet

Efterhand som vi genomförde intervjuerna har vi, som Bryman (2011) beskriver, *transkriberat* det inspelade materialet som ett första steg i bearbetningen av empirin. Vi transkriberade tre intervjuer vardera för att båda skulle få ta en lika stor del i bearbetningen av materialet samtidigt som transkriberingen är en tidskrävande process. Under de två första intervjuerna förde vi anteckningar men valde efter hand att avstå från det eftersom det kändes överflödigt samt för att vi ville behålla uppmärksamheten på informanternas kroppsspråk, gester samt ansiktsuttryck. Vi ville även kunna känna oss närvarande i stunden och ge informanterna full uppmärksamhet på deras berättelse. Transkriberingen av intervjuerna gjordes så ordagrant som möjligt och intervjuerna har även diskuterats mellan oss efter varje avslutad intervju, för att på så sätt fånga upp uttryck och känslor som vi upplevt. Vi har båda tagit del av de transkriberade intervjuerna och vi läste även igenom dem ett antal gånger vardera. Enligt Bryman (2011) utgör kodningen startpunkten för de flesta analyser av kvalitativ data. Vi började därefter göra markeringar i texten där vi såg att våra informanter pratade om de teman som vi tidigare hade använt oss av i intervjuguiden. Under dessa teman som vi hade satt upp som kategorier, fyllde vi sedan på med den relevanta empirin som informanterna delat med sig av. På detta sätt blev det lätt att se vilka resonemang informanterna förde under de respektive kategorierna och vi kunde även lätt urskilja vilka eventuella likheter och olikheter som fanns i informanternas svar när vi jämförde dem med varandra. Under processen gång har dessa kategorier förändrats något och fått andra rubriker i våra resultat.

6.5 Analysmetod

Då vårt syfte är att analysera hur personer som haft ett missbruk berättar om sitt missbruk och föräldraskap samt hur de upplever att de blivit bemötta av omgivningen har vi valt att använda oss av en diskursinspirerad analys när vi presenterar empirin. Diskursanalysen vilar på en socialkonstruktionistisk grund och diskursanalysen används som ett av flera angreppssätt i denna teori (Winther Jørgensen & Phillips, 2010).

För att få en överblick över diskursanalysens angreppssätt har vi valt att framställa Winther Jørgensen och Phillips (2010) beskrivning av de tre stora huvudinriktningar när det gäller diskursanalysen, vilka är *diskursteori*, *kritiks diskursanalys* och *diskurspsykologi*. *Diskursteori* handlar främst om att inte se sociala fenomen som konstanta eller oföränderliga, utan att kunna lägga fokus på de inre motsägelserna som finns inom diskursen. Genom en *kritisk diskursanalys* så granskas språket inom en diskurs och på så sätt uppmärksammas maktförhållanden i den. Inom *diskurspsykologin* används begreppet tolkningsrepertoarer, vilket förklaras med, hur vi beskriver olika fenomen styrs utifrån vilken kontext vi befinner oss i just då. När vi har analyserat vårt material har vi bland annat utgått från dessa tre

huvudinriktningarna som finns inom diskursanalysen.

Gemensamt för dessa tre diskursanalytiska angreppssätten är synen på språk och subjekt. Winther Jørgensen och Phillips (2010) säger att vi skapar oss en verklighet genom språket och när vi använder språket gör vi aldrig det i en neutral position. Det vi säger avspeglar en universell och allmänlig verklighet. Kontexten har betydelse i hur vi säger något och hur någon tolkar det vi säger. I dessa sammanhang omskapas verkligheten. Detta menar även Börjesson och Palmblad (2009) när de hävdar att verkligheten konstrueras så fort språket tas i bruk. När vi namnger saker, grupper eller händelser så har sammanhang skapats och verkligheter har producerats. Inom diskursanalysen är man kritisk till ”naturlig kunskap”. Winther Jørgensen och Phillips (2010) hävdar också att vi kan se på diskurser som sociala mönster av betydelsefixeringar som står i föränderliga förhållanden till varandra. En diskurs är sålunda ett definitivt sätt att tyda världen eller delar av världen vid en given tidpunkt, formad av sin historiska och kulturella omständighet. Vad som är sant är föränderligt och skiljer sig över tid och i olika grupper.

Vi har använt oss av denna diskursanalytiska ansats när vi analyserat hur våra informanter använder språket för att förklara sitt missbruk, sitt föräldraskap och sina upplevelser av omgivningens bemötande.

6.6 Förförståelse

Inledningsvis hade vi båda hört talas om att missbruk beskrivs som en sjukdom men ingen av oss hade egentligen någon djupgående förståelse om vad begreppet innebär. Vi hade inte heller haft någon kontakt med självhjälpsorganisationen Anonyma Alkoholister och hade därför ingen djupare kunskap om hur organisationen fungerar och hur de arbetar för att stödja missbrukare. Efter genomförda intervjuer och i arbetet med studien har vi fått en ökad kunskap och förståelse kring hur ett missbruk kan se ut och på vilket sätt det påverkar individen och dennes omgivning. Vi har även fått förståelse för hur våra informanter upplever omgivningens inställning till deras missbruk.

6.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Kvale och Brinkmann (2009) beskriver *validitet* som ett begrepp man använder sig av för att se till att man verkligen har undersökt det man har avsett att undersöka, samt att de metoder man avsett att använda sig av är riktiga och relevanta. Alla momenten i forskningen ska vara giltiga och välgrundade för att på så sätt skapa en hållbar *validitet*. *Validitet* handlar även om hur väl motiverade teorierna man tänkt använda sig av är samt hur logiskt grundade analysens argument är. (Kvale & Brinkmann, 2009 s 264).

Kvale och Brinkmann (2009) menar att begreppet *reliabilitet* står för tillförlitlighet i resultatet av studien och förklaras vidare med vilken möjligt en annan forskare har att återupprepa studien genom samma metoder. *Reliabilitet* i en kvalitativ forskning, så som vi har gått tillväga, är svår att uppnå genom en återupprepning av intervjun. Informanternas svar kan bli annorlunda beroende på vem som ställer frågorna och hur frågorna ställs samt att informanternas upplevelse, tankar och känslor är föränderliga.

Kvale och Brinkmann (2009) förklarar att en studies *generaliserbarhet* innebär att en

studie ska kunna överföras till andra undersökningsspersoner och situationer. För att kunna upprepas måste studien ha en hög validitet och reliabilitet. I vår studie har vi inte haft som avsikt att kunna generalisera resultatet, snarare att kunna exemplifiera och söka förståelse kring våra informanternas resonemang om deras upplevda livsberättelse. Vi har i vår studie ämnat presentera och analysera de resultat som våra informanter gett oss möjligheten till.

Vi har försökt uppnå god validitet och reliabilitet genom att på så lite sätt som möjligt påverka resultatet av intervjuerna. Under intervjutillfällena har vi haft teman som våra informanter har fått utgå ifrån och berätta om sina upplevelser och på så sätt har vi försökt att undvika ledande frågor. Vi är även medvetna om vår subjektiva upplevelse av världen och på så sätt kan vi inte vara helt objektiva inför vår undersökning. I så stor utsträckning som det har varit möjligt har vi försökt vara så transparanta och utförliga som möjligt i vårt beskrivande av processen och tillvägagångssättet av studien samt hur vi har kommit fram till våra slutsatser.

6.8 Etik

Vi har i vår studie utgått från vetenskapliga rådets fyra forskningsetiska principer som man enligt Bryman (2011) måste beakta när man gör en studie av vårt slag, där intervjupersoner finns med i bilden. De olika kraven som rådet framhåller finns till för att skydda samhällets medborgare mot psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning i samband med att man deltar i en studie. Principerna kallas med ett samlat namn för *identitetskyddet* och delas in i *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *nyttjandekravet* och *konfidentialitetskravet* (Vetenskapsrådet, 2012). Dessa principer har varit viktiga för oss att förhålla oss till och vi har haft dem i åtanke under hela uppsatsprocessen.

Genom att formulera ett informationsbrev som vi skickade ut till våra kontaktpersoner såg vi till att våra tilltänkta informanter fick information om våra frågeställningar och själva syftet med uppsatsen. Vi presenterade hur intervjuerna skulle gå till samt hur resultatet av studien skulle komma att presenteras.

Vi var tydliga med, både i informationsbrevet och vid intervjutillfället, att informanternas identitet skulle komma att skyddas, både under processen och vid presentationen av materialet, alltså att de skulle hållas anonyma. Anonymiteten har vi uppnått genom att vi i uppsatsen har gett våra informanter fingerade namn, och valt att inte presentera information om den enskilde som kan tänkas leda till att dennes identitet röjs. Vi medvetandegjorde vid intervjutillfället våra informanter om att de när som helst under processen hade full rätt att avbryta sin medverkan om de av någon anledning inte längre skulle vilja delta, utan att vi skulle ifrågasätta detta. Vi har behandlat allt det insamlade materialet med största försiktighet. Ingen obehörig har fått ta del av vårt material, annat än det vi presenterar i denna studie. Genom detta tillvägagångssätt kan vi ge våra informanter trygghet i att deras identiteter är skyddade.

7. Analys och Resultat

I detta kapitel redovisar vi vårt empiriska material samt den analys vi gjort. Vi har valt att dela upp vår analysdel i tre olika huvudteman med tillhörande underrubriker. De teman vi har valt är följande: 1) *Hur framställer man sig själv?* 2) *Fasaden* och 3) *Föräldraskapet kring ett missbruk*. I det första temat kommer vi återspegla hur våra informanter framställer sig själva som missbrukare och hur deras upplevelse av omgivningens bemötande sett ut. I det andra temat kommer vi redovisa hur informanterna beskrivit att de dolt sitt missbruk för omgivningen. Här presenterar vi också kvinnornas upplevelse av att känna sig otillräckliga och deras vilja att klara sig själva utan att ta emot hjälp utifrån. Vi berör därefter informanternas upplevelse av deras behov att ha *kontroll* och hur de beskriver *strategier* för att passa in i deras upplevelse av den alkoholnormen som finns i samhället. I det tredje temat kommer vi behandla det våra informanter tar upp kring *föräldraskapet* i ett missbruk. Vi återspeglar hur informanterna talar om och jämför sig med de idealbilder som råder i samhället kring föräldraskapet, beroende på kön.

För att redovisa vårt resultat har vi valt ut citat ur intervjuerna som vi därefter för ett resonemang kring och kopplar samman med den tidigare forskning och de teorier vi använt oss av. För att analysera våra resultat har vi använt oss av en diskursanalytisk ansats. Den diskursanalytiska ansatsen har fungerat som ett redskap för att analysera hur informanter använder *språket* för att förklara sitt missbruk, sitt föräldraskap och sina upplevelser av omgivningens bemötande.

7.1. Hur framställer man sig själv?

I detta avsnitt belyser vi i tre underrubriker hur våra informanter framställer sig själva i förhållande till missbruket samt hur de beskriver att omgivningens attityder gentemot dem har sett ut och ser ut. Första delen handlar om hur de beskriver sig själva som drabbade av en sjukdom och vilken betydelse det har för dem. Under den andra delen presenterar vi hur våra informanter använder olika strategier för att ta avstånd från den stereotypa missbrukaren. Slutligen diskuterar vi hur våra informanter upplever omgivningens attityder kring deras missbruk och synen på missbruk i allmänhet.

7.1.1 Att drabbas av en sjukdom

Sjukdomsbegreppet alkoholism har en framträdande roll inom AA och eftersom alla informanter genomgått eller delvis gått igenom tolvstegsprogrammet har det en tydlig plats i allas berättelser. Det första steget i tolvstegsprogrammet handlar om att man erkänner sig maktlös inför alkoholen och att man inte längre kan hantera sitt liv (se bilaga 1). På detta sätt kommer man till insikt i att man har en sjukdom. Många har från början en föreställning om att de skulle kunna lära sig dricka på ”rätt sätt” och att detta var något som man kunde fixa själv. Någonstans under missbrukets förlopp blev de övertygade om att de har en sjukdom och att de behöver ta hjälp utifrån för att arbeta med sitt tillfrisknande. Nedan beskriver Therese och Christer hur de förhåller sig till sjukdomsbegreppet:

”Jag hade ju hört att det var en sjukdom och jag tror att jag hade ungefär samma som väldigt många normala människor har. Att det var en sjukdom hade jag hört, det visste jag liksom. Sen var det först när jag kom in i behandlingen som jag förstod att det var en sjukdom, tidigare hade jag hört, men jag fick kunskap om att det var en sjukdom. Och att jag hade den. Jag kunde ju i ganska många år, kanske fem år innan tro att det låg i karaktären hos mig, och det är ju en del i sjukdomen. Mitt missbruk är alkohol.” (Therese)

”Jag var en helt ny människa. Jag hade i mitt huvud, bra, 6 veckor, nu är jag frisk. Men det tog de ju ur mig rätt fort, att jag aldrig någonsin skulle bli frisk från detta. Jag har accepterat min sjukdom. Jag har fått hjälp, från alla möjliga håll.” (Christer)

Båda citaten exemplifierar hur samtliga av våra informanter väljer att förhålla sig till sitt missbruk genom sjukdomsbegreppet. Vi kan se att de använder sjukdomsbegreppet som en slags övergripande tolkningsram, där de understryker hur viktigt det är att acceptera sig själv som sjuk, eftersom det är först då som insikten om missbruket som ett problem blir tydligt för dem. Båda informanterna menar att de kommer att få leva med den här sjukdomen under resten av livet, vilket verkar göra att de träder in i positionen som alkoholist. Informanterna delar också uppfattningen om vad missbruk som sjukdom innebär för individen, vilket vi utifrån ett diskursanalytiskt angreppssätt tolkar som att de i sin gemenskap inom AA tillsammans har skapat en diskurs kring sjukdomen alkoholism. De använder specifika sätt att tala om och förhålla sig till det tidigare bruket av alkohol, vilket kan hänvisas till Winther Jørgensen och Phillips (2010) teorier om att vi tillsammans skapar verkligheten genom språket som är socialt konstruerat.

Eftersom alla våra informanter ingår i en AA-gemenskap, kan man anta att detta har betydelse för hur de talar om sitt missbruk och vilken förklaringsmodell de använder när de berättar om sitt missbruk. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att vi genom sociala interaktioner skapar en gemensam sanning. Genom det sociala samspelet inom AA skapar medlemmarna med andra ord en gemensam förståelse och förklaring till sjukdomsbegreppet och dess innebörd. Man skulle kunna tolka det som att man inom AA fyller begreppet missbruk med de innebörder som passar till den behandlingsideologi, som i sin tur ligger till grund för tolvstegsprogrammet. Ett av fundamenten i det här programmet, är att deltagarna delar synen på missbruk som en sjukdom, och poängen med att patologisera bruket av alkohol verkar ha att göra med risken för återfall. Som vi kommer diskutera senare uppger flera informanter att återfallsrisken ökar om man så för ett enda ögonblick glömmer att alkoholism är en livslång sjukdom.

Som socialstyrelsen (2007) påtalar har samhället en delad syn på hur vida alkoholism och beroende skall betraktas som en sjukdom eller inte. Vi vill här poängtera att det inte endast är AA som betraktar alkoholism som en sjukdom utan att detta är ett synsätt som delas av många, både professionella och enskilda i samhället.

7.1.2 Att ta avstånd från stereotypen

I detta stycke kommer vi förklara hur vi ser att informanterna tar avstånd från stereotypen bland annat genom begreppet *kontroll*. Många beskriver att de inte sett på sig själva som alkoholister och att de har rättfärdigat sitt drickande genom att de ansåg sig ha kontroll. Flera talar om hur de planerade ransoner, klockslag och belöningar i samband med sitt alkoholintag. Detta kan de i efterhand förklara som en del i ett förnekande av sin sjukdom. Diskussioner om att ha kontroll i förhållande till sitt drickande kan se ut på följande sätt:

”Jag har ju alltid druckit så att jag haft en viss ranson. Sen har ju den ökat under åren, men det har gått ganska sakta. Jag har nästan aldrig druckit på dagen utan det har varit ett visst klockslag på kvällen då när man fått börja. Och det är ju också någonting som är ganska typiskt, att man tycker att man har kontroll. Jag vet minsann hur mycket jag dricker [...] det var ju sådant som bekräftade för mig att jag var ju definitivt inte någon alkoholist. Jag hade ju kontroll på detta.” (Ewa)

I den här beskrivningen lyfter Ewa fram att det tidigare var viktigt för henne att hitta tecken på att hon inte var alkoholist, bland annat genom att hålla sig till de regler som hon tyckte skulle styra hennes alkoholintag. Så länge Ewa kunde bibehålla känslan av att hon hade *kontroll*, upplevde hon inte sig själv som alkoholist. Med andra ord blev hennes känsla av kontroll det som hon upplevde skiljde henne från den stereotypa missbrukaren, som enligt Nordström och Andréasson (SOU, 2011:6) både historiskt sett och idag förknippas med marginalisering och social utsatthet. Genom denna upplevda kontroll tog Ewa alltså avstånd från stereotypen, på det enda sätt hon kunde. Ewa beskriver att hon idag ser på denna känsla av att ha kontroll som ett sätt att förneka sitt missbruk och att detta är en del av sjukdomsbilden. Hon anser att hon lurat sig själv att tro att hon hade kontroll. Vi tolkar även denna upplevelse av förnekelse som ett avståndstagande från stereotypen. Trulsson (1998; 2006) menar att en kvinna enligt normbilden ska vara nykter, kontrollerad och hålla familjen hel. Trulsson (1998; 2006) menar vidare att kvinnan är mer granskad av samhället om hon avviker från normen kring föräldraskap och bilden av den goda modern än vad mannen är. Detta skulle vi kunna tolka som ytterligare ett skäl till varför Ewa, och flera av kvinnorna med henne, upplever att känslan av att ha kontroll är så viktigt att hålla fast vid.

Nedan presenterar vi ytterligare ett exempel på hur informanterna tolkar att de tidigare förnekade sitt missbruk genom att anse att de hade kontroll över sin situation. Här beskriver Therese en dialog med sin bror.

”Han sa nämligen att även om man är nykter när man är gravid så kommer man ändå vara alkoholist sen när man inte är gravid. -Nej,nej,nej, kan man vara nykter så länge då är man ju inte alkoholist.” (Therese)

I de berättelser vi tagit del av framkommer genomgående att våra informanter, innan de såg sig själva som alkoholister, hade föreställningar om hur den stereotypa alkoholisten såg ut och detta gäller även utifrån omgivningens attityder. Flera av dem beskriver att en alkoholist var en sådan person som satt på parkbänken, alltså en person som inte hade kontroll, och detta är även deras generella uppfattning om hur omgivningens fördomar om missbrukare ser ut. Vi ser att de vi intervjuat tog ett avstånd från ”den typiska alkoholisten” där de beskrev en alkoholist med flera karakteristiska egenskaper, som de inte själva kunde identifiera sig med. Att säga till sig själv att man hade kontroll var ett av de få sätten man kunde använda sig av för att ta avstånd från stereotypen på. Nedan exemplifierar vi några föreställningar om den stereotypa missbrukaren som vi ser att, i stort sett alla våra informanter hade på olika sätt, även efter att de slutat missbruka.

” [...] han (sonen, vår anmärkning) har ju aldrig behövt ta hand om mig, jag har ju aldrig varit den alkisen som har legat i soffan eller som han har tvingats att sjukskriva, eller fått mata eller torka spyor, tack och lov [...]” (Madelene)

Här beskriver informanterna det vi redan i inledningen presenterade av vad Nordström och Andréasson (SOU, 2011:6) diskuterar kring att begreppet missbruk är starkt förknippat med negativa egenskaper och att de inte kan relatera till dessa. Genom sitt planerande och den upplevda *kontrollen* av hur mycket och när de drack ansåg de sig själva inte vara alkoholister. Som vi redan nämnt ovan anser informanterna att denna förnekelse av missbruket är en del av sjukdomsbilden, men det bekräftar ändå resonemanget i tidigare forskning kring att missbruk anses vara en avvikelse från normen som man inte vill förknippas med. Med utgångspunkt i socialkonstruktionismen beskriver Payne (2008) hur vi genom att skapa kategorier tillskriver exempelvis en missbrukare vissa egenskaper. När vi ser ett visst beteende gör vi ett antagande om att detta är de ”naturliga” attributen för en missbrukare. Genom detta skapar vi kategorin missbruk och på sätt har alltså samhället *skapat missbrukaren*. Payne (2008) menar vidare att dessa gemensamma sociala konstruktioner, kategorierna, bidrar till att föreställningar blir så accepterade att de blir en ”sanning” för alla i samhället. Det blir ett socialt problem på grund av att en grupp framställer det som ett sådant. Våra informanter delar denna ”sanning” om hur kategorin missbrukare beskrivs. Just denna bild känner man inte igen sig i och man arbetar samtidigt aktivt för att hålla sig ifrån den.

Ett ytterligare exempel på hur man inte identifierar sig med den stereotypa missbrukaren tar Daniel upp:

”Jag hade ingen kunskap om sjukdomen alkoholism. Inte mer än om de som satt på parkbänkarna. Jag kunde ju inte vara alkoholist. Jag hade ju en BMW på uppfarten. Jag kunde ju inte vara alkis. Två hus och allt vad jag hade.”
(Daniel)

När Daniel pratar om att han inte såg sig själv som alkoholist kopplar han detta till arbetet, karriären och att han utåt sett hade lyckats. Han menar att han hade föreställningen av att om man har ett eget företag och en fin bil så kan man inte vara alkoholist. Här tar Daniel avstånd från stereotypen genom att visa på *klassdimensionen*. Fina bilar och hus är exempel på markörer som Daniel inte förknippar med missbruk. Denna koppling kan vi se att båda männen gör och detta kan återigen tolkas som att de inte identifierade sig själva med stereotypen av en missbrukare och därför inte ville kännas vid att de hade ett problem. Männen ansåg att det då var viktigt för dem att omgivningen skulle uppfatta dem som lyckade. Dessa idéer kopplar vi samman med Connells (1999) teorier om hegemoni, alltså hierarkier. Ju högre social status man har, desto högre upp i hierarkin hamnar man. Ett välbetalt arbete och en lyckad karriär nämner Connell (1999) som centrala roller för en man att förhålla sig till. Båda männen hade utåt sett en central roll, men eftersom de hade ett missbruk, som egentligen innebär en lägre status och marginalisering, måste de hela tiden kämpa för att hålla fasaden uppe för att inte riskera att falla i hierarkin. Hirdmans (2001) teorier om att mannen har sin arena utanför hemmet, och ett försörjningsansvar inför familjen bekräftar ytterligare varför männen beskriver klassdimensionen och uppfattar karriären som en viktig markör och något som skiljde dem från den typiske missbrukaren.

Kvinnorna pratar också om sina respektive karriärer, men det skiljer sig från sättet männen gör det på. Hirdman (2001) talar om hur vi gör genus genom att hålla isär manligt och kvinnligt. Kvinnorna använder inte klassmarkörer som exempelvis karriären när de håller en distans ifrån missbruket på ett lika uttalat sätt som männen gör. Istället lägger de tonvikten på att uppfattas som kontrollerade. Genom att de gör detta legitimeras den manliga normen där kvinnan ses som underordnad. Kvinnan är också enligt Hirdman (2001) underordnad mannen när det gäller arbeten, då typiska kvinnliga yrken värderas lägre än männens. Detta skulle kunna vara en anledning till att kvinnorna lägger mindre fokus på karriären just på grund av att de inte har lika statusbringande yrken.

7.1.3 Upplevelsen av omgivningens attityder

I detta stycke kommer vi att presentera hur informanterna upplever omgivningens förhållningssätt och reaktioner kring deras missbruk. Vi kommer också att belysa deras syn på vilka fördomar de anser att omgivningen har kring missbrukare. Flera av kvinnorna berättar att personer i deras närhet ibland haft svårt att ta till sig det faktum att de är drabbade av alkoholism. Sofia och Madelene har följande minnen från tillfällena när de berättade om sitt missbruk:

”Så här var det, när jag började säga på högskolan att jag var alkoholist blev det mycket - men hallå, du är väl inte alkoholist, inte du, ne, ne, ne, aldrig! Mycket förnekelse runt omkring [...] Jag hade en relation, han pratade inte om alkoholen för han tyckte inte att jag var alkoholist utan mer – så uppför man sig inte.” (Sofia)

”Sen när jag började dricka igen så hade jag ändå det ryktet, -Madelene som springer så mycket och håller på med distanslopp, hon kan ju inte ha det, hon som tränar så mycket, folk ser ju upp till sådana prestationer, helt utan anledning du vet.” (Madelene)

I citaten ovan ger kvinnorna exempel på hur omgivningen hade svårt att acceptera att deras nära anhörig, vän eller arbetskamrat var alkoholist. Precis som vi nämnt i samband med att vi beskrivit informanternas egna förhållningssätt till missbruket och den inledande förnekelsen och distanserandet från stereotypen, ser vi i informanternas berättelse att omgivningen förhöll sig till missbruket på samma sätt. Alltså att det fanns ett avståndstagande även hos omgivningen. Vår tolkning är att inte heller omgivningen förknippade sin bekanta/anhörig med de stereotyper och färdiga kategorier som finns gällande missbrukare, varför man hade svårt att ta till sig den anhöriges problematik. Den övergripande diskursen som finns i samhället angående missbrukare som avvikande från normen och som en problemkategori, gäller enligt citaten såväl för informanternas egen inställning som för omgivningens. Diskursen bestämmer enligt Börjesson (2003) vad som är acceptabelt eller inte acceptabelt i olika sammanhang, både socialt och kulturellt. Reaktionen på missbruket beror på vilken traditionell diskurs och kontext det presenteras i. Att presentera sig som alkoholist i en kontext där alkohol är vanligt förekommande, till exempel i studentlivet som Sofia nämner i citatet ovan, kan innebära att tillkännagivandet inte tas på allvar. I den här kontexten är alkoholen så pass socialt accepterad att den inte behandlas som en problemkategori utan istället ses som en del av den sociala tillvaron. Diskurser verkar ur detta perspektiv vara extremt kontextberoende. Som Börjesson (2003) fortsättningsvis menar styr diskurser vad som är acceptabelt i den miljö vi befinner oss i. Detta påverkar hur vi talar och i vilket sammanhang det sker i. Man blir inte betrodde som missbrukare om man inte har den ”rätta” rekvisitan i den rätta miljön. Verkligheten är med andra ord perspektivberoende, precis som Winther Jørgensen och Phillips (2000) diskuterar, vilket betyder att vår uppfattning om verkligheten är präglad av den kontext vi befinner oss i.

I följande citat beskriver Christer sin dotters reaktion när han berättade för henne att han skulle göra något åt sitt missbruk:

”Sen, hon var den första jag ringde till när jag väl hade tagit beslutet att göra någonting åt det. Jag förklarade läget. Nu kommer jag göra någonting åt det. Hon blev så lycklig. Otroligt lycklig.” (Christer)

Kontexten är här en helt annan, Christer var ensamstående förälder och hade ansvaret för sin dotter. Dottern upplevde länge att Christer drack för mycket alkohol och var medveten om hans problematik. Dottern blev glad av att höra pappans erkännande av sitt missbruk och att han sökt hjälp då hon själv länge sett att han har haft behov av detta. I myten om det goda föräldraskapet som Killén (2009) pratar om, passar alkohol inte in, den är helt enkelt inte accepterad på denna arena och detta gör i sin tur att missbruket väcker större reaktioner från omgivningen i denna kontext. Här ser vi återigen hur stor betydelse sammanhanget har för hur man uppfattar missbruk och som Börjesson (2003) framhåller, att diskursen enligt socialkonstruktionismen bestämmer vad som är acceptabelt eller inte. Föräldraskap och alkohol passar helt enkelt inte enligt diskursen in i denna kontext. Genom jämförelsen av de två citaten blir det tydligt hur stor roll kulturen i kontexten spelar för hur missbruket uppfattas och tas emot. I förlängningen tror vi att dessa skillnader i hur missbruket tas emot kan påverka hur öppen individen vågar vara med sin problematik.

Flera av våra informanter har i intervjuerna uttryckt en uppfattning om kunskapen kring missbruk som rent generellt väldigt låg, att det finns en uppfattning om att det är ”bara att ta tag i sig själv”.

I citatet nedan berättar Daniel hur han uppfattar samhällets attityder gentemot missbrukare:

”Det har inte varit socialt, alltså, tittar man rent socialt och rent samhälleligt så är förståelsen och respekten för alkoholismen oerhört låg. Man har ingen aning om vad det är. Och det hjälper ju inte, även de som är nära mig, de förstår ju fortfarande inte. De klarar ju inte att se alkoholismen som en sjukdom. Fördömande. Att man inte kan ta tag i sig själv.”
(Daniel)

Sofia beskriver sina tankar om omgivningens föreställningar:

”Jag har ju en massa tankar om hur andra uppfattar det. Hon, min chef, -nej men gud, har du gått och burit på det? Det är väl ingenting? Va? Herregud. Det är massor som är alkoholister här. För henne var det inte alls. -jaja, men du dricker ju inte. Man har en massa föreställningar. Sen vet jag ju att man fortfarande har föreställningar om vad det innebär att vara alkoholist, vad man är för slags människa. Hon har det också. nu. Men det spelar ingen roll längre för mig. Det gör inget.” (Sofia)

Båda citaten ovan exemplifierar hur våra informanter uppfattar omgivningens inställning till deras missbruk. De pratar båda om att kunskapen är låg och att det finns mycket fördomar. Samtidigt ser vi i Sofias citat att hon inte själv stött på dessa fördomar, utan att hon snarare själv bara har en tanke om att de finns. Dessa två citat är typiska för vad våra informanter i stort upplever av omgivningens bemötande. Å ena sidan menar de att det finns mycket föreställningar kring missbruk, å andra sidan har de övervägande positiva upplevelser av att berätta om sin egen situation. Just på

grund av att våra informanter har föreställningen om att omgivningen ser på missbruk utifrån en bestämd diskurs har flera av dem haft svårigheter med att vara öppna och ärliga inför omgivningen. Informanterna har fortfarande en oro över att bli dömda och stämplade utifrån den stereotypa bilden av missbrukaren som de anser att samhället har. Vi ser här att informanterna, likt socialkonstruktionismens synsätt, är präglade av den kulturella kontext de befinner sig i. Precis som Winther Jørgensen och Phillips (2000) diskuterar angående att individuella tankeprocesser anses vara influerade av sociala sammanhang, är våra informanters föreställningar av omgivningens uppfattningar beroende av den omgivande kontexten. När informanterna beskriver de fördomar som de tror att samhället har om hur en missbrukare ser ut blir detta vad de har att förhålla sig till. Genom att utgå från fördomar vidmakthåller informanterna på detta sätt omedvetet de stereotypa föreställningarna kring missbruk som finns i samhället. En möjlig konsekvens av detta skulle kunna vara att kunskapen om alkoholism inte utvecklas och stärks, utan snarare förblir oförändrad och som informanterna beskriver den, låg.

7.2 Fasaden

Under detta tema kommer vi först presentera hur våra informanter beskriver att de dolt sitt missbruk för omgivningen och försökt hålla uppe en yttre fasad runt omkring sig. I underrubrik nummer två kommer vi beskriva hur våra kvinnliga informanter beskriver en känsla av att inte räkna till samt vårt resonemang kring detta. Vi kommer i den tredje underrubriken belysa vilka uppfattningar informanterna har om vad som är socialt accepterat gällande alkoholnormen.

7.2.1 Att dölja

I detta stycke kommer vi presentera våra informanters beskrivningar av hur de dolt sitt missbruk för omgivningen, samt vilka strategier de använt sig av för att lyckas med detta. Christer beskriver hur han medvetet arbetade för att dölja sitt missbruk:

”Att när jag gick in på systembolaget så kunde jag plocka åt mig 120 -140 kr viner och en whiskey för 5-600 spänn då. Det kändes inte riktigt lika alkoholiskt som att bära ut ett flak öl. Men det slank ner lika snabbt för det. Det var en medvetenhet för att det inte skulle se så illa ut.” (Christer)

Daniel berättar vidare hur drickandet accelererade, och hur hans försök att dölja sitt drickande blev allt viktigare:

”Sen eskalerade det i hur drickandet såg ut. Fina single malt whiskeyn i barskåpet byttes ut mot en Johnny Walker red label i stöveln i garaget. Det är lite skillnad i hur drickandet ser ut. Handlar mycket om att gömma och hålla det hemligt. Man ljuger ännu mer för sig själv. Till slut får det konsekvenser.” (Daniel)

”Man visste ju att man inte var frisk. [...] Jag dolde det ganska bra. Tittar man till det yttre så såg man en hyfsat väl fungerade människa. Inte en döende människa i alla fall. Som jag i fallet var. Både fysiskt och framförallt psykiskt. Själsligt.” (Daniel)

Både männen och kvinnorna pratar under intervjuerna om hur de dolde sitt drickande för omgivningen. Flera av dem menar att inte ens familjen visste om den höga konsumtionen av alkohol på grund av de olika strategierna man skapade för att dölja sitt missbruk. Citaten ovan är exempel på strategier för att undvika att bli avslöjad som den ”typiska alkoholisten”. Christer beskriver hur han dolde sitt missbruk genom att visa på klassdimensionen. Att köpa dyr whiskey istället för ett flak öl menar han var ett sätt att undvika att bli avslöjad som alkoholist. Flera av informanterna pratar, som vi redan nämnt, om planeringen av hur och när man drack samt i vilken utsträckning. De pratar om att de kämpade för att hålla fasaden uppe och att ingen skulle märka något.

Informanterna pratar om att de ständigt arbetade för att dölja sitt missbruk och skydda sitt privatliv från insyn av omgivningen. Deras beskrivningar av att dölja sitt missbruk tolkar vi som dels en strategi för att hålla avstånd från stereotypen samt för att undvika att hamna i en kategori man inte ville förknippas med. Payne (2008) menar att kategorier skapas när vi ser likheter i egenskaper hos individer. Samhället har idéer om vilka beteenden som förknippas exempelvis med en missbrukare samt vilka attribut denne tillskrivs. Eftersom dessa egenskaper oftast är så pass negativt laddade arbetade våra informanter med att dölja sitt missbruk, för att inte hamna i denna kategori. Informanterna beskriver hur de ville passa in och hade en rädsla för att hamna utanför det som är socialt accepterat. Våra individuella tankeprocesser är enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) influerade av de sociala sammanhang vi deltar i. Detta kan vi koppla till hur medvetna våra informanter var angående vilka sociala sammanhang de befann sig i och vilka normer och diskurser som var accepterade där. Informanterna beskriver att de var medvetna om vad de behövde göra för att dölja det som de trodde frångick vad som var accepterat och detta tolkar vi som en anledning till varför de byggde upp en skyddande fasad runt sig själva och missbruket. Konsekvensen av dessa strategier för att dölja blir att missbruket inte blir synligt för omgivningen. Omgivningen uppmärksammar inte att något är fel och kan på så sätt inte finnas till hands för att hjälpa och stötta den drabbade. Informanterna pratar om att de inte bara dolde sitt missbruk för omgivningen, utan också att de ljög för sig själva. Detta gör att det i många fall kan ta flera år innan missbruket kommer upp till ytan, vilket vi tror gör att situationen kan hinna förvärras och att det blir svårare för individen att ta sig ur missbruket.

7.2.2 Kvinnornas rädsla för att inte räcka till

I detta stycke kommer vi presentera hur flera av kvinnorna ger exempel på hur de upplevt att de inte räckt till. De pratar om upplevelsen av att de inte varit bra nog samt att de inte skulle be om någon hjälp utifrån utan klara sig själva. Här ger Ewa exempel på en känsla av att känna sig otillräcklig på sin arbetsplats:

”Jag har ju druckit väldigt mycket på prestationsångest och oro då att inte räcka till, inte vara omtyckt eller bra nog, alltså det är en hel radda med sådana rädslor. Men då blev rädslan att han (chefen, vår anmärkning) skulle upptäcka att jag inte var den där oerhört effektiva arbetsmaskinen jag alltid gett sken av att vara. Jag har alltid vart den, jag kom tidigast, jag gjorde mer än alla andra, jag gjorde bättre än

alla andra och tittade föraktfullt ner på alla de där lata stackarna som inte kunde prestera. Och det var ju bara rädsla som styrde det. Och jag visste det att jag inte kommer orka.”
(Ewa)

Här pratar Madelene om hur hon skulle klara allt själv då hon var ensamstående mamma:

”Jag var ju utmattad, han (sonen, vår anmärkning) sov inte, och jag bad inte om hjälp, jag skulle ju vara dubbelt så duktig som alla andra, för jag hade ju valt att vara ensam förälder (...) så det var ju ganska tung belastning, och så att jag bad inte om hjälp, dessutom skulle jag börja jobba ganska direkt”
(Madelene)

Här kan vi se tydliga exempel på hur dessa kvinnor kände sig otillräckliga och därför kände behov av att bygga upp en fasad runt omkring sig. Vi tolkar detta som att kvinnorna upplevde att de hade förväntningar på sig från samhällets sida av att klara av mycket själva och detta gör att de hade svårt att be om hjälp från andra. Detta kan vi koppla samman med Killéns (2009) resonemang kring myten om det bekymmersfria föräldraskapet, som hon anser lever kvar i dagens samhälle, där kvinnan ska vara den som klarar och fixar allt själv. Trulsson (2002) talar om samma historiska teori och menar att dessa roller håller på att luckras upp men att förväntningarna fortfarande finns kvar. Trulsson (2006) menar också att kvinnan, enligt samhällets normer och värderingar, skall vara nykter och värna om hemmet. Vi ser att de kvinnor som har deltagit i vår studie är väl medvetna om att dessa idealbilder finns men att de är omedvetna om att de jämför sig med dem. Att inte leva upp till dessa förväntningar menar Franséhn (2004) kan leda till att kvinnan skuldbelägger sig själv och upplever sig själv som misslyckad. Vi ser att flera av kvinnorna i vår studie uttrycker att de hade en rädsla av att inte räkna till. Vi tolkar detta som att kvinnorna omedvetet jämför sig mot den idealbilden av kvinnan, som fortfarande lever kvar i samhället. Vi ser också att kvinnornas arbete hade en framträdande roll i deras liv och de ansåg att det var viktigt att prestera även i detta sammanhang. Vi drar även parallellen till att kvinnorna uppfattade sig själva som avvikande i och med deras missbruk och på så sätt blev det ännu viktigare för dem att hålla fasaden uppe för att undvika att bli påkommen som avvikande.

Hirdman (2001) talar om att kvinnan är underordnad mannen i samhällets könsordning. Att vara man likställs med att vara normbärare och att vara kvinna blir därmed förknippat med att inte nå upp till normen. Flera av våra kvinnliga informanter pratar om en känsla av att inte räkna till och att känna sig bristfällig, som i exemplet ovan där Ewa beskriver prestationsångesten inför jobbet. Detta härleder vi till just Hirdmans (2001) teori om att kvinnan aldrig kan ”bli bra nog”, just på grund av att hon är kvinna och inte man. Konsekvensen av detta blir att kvinnan ständigt jämför sig med mannen och aldrig kan bli bra nog, eftersom det alltid finns något ”bättre” som man strävar efter att nå upp till, men som är fysiskt omöjligt att uppnå. Kvinnan är med andra ord bristfällig per definition. Ewa beskriver inte att hon var rädd att chefen skulle *tro* att hon inte var ”den där effektiva arbetsmaskinen”, utan att *han skulle komma på*, förstå, att hon *inte var* det. Detta är ett tydligt exempel på att

hon trodde att hon som person var bristfällig, snarare än att hon var rädd för att omgivningen ska *tro* att hon var det.

7.2.3 Social acceptans

I detta stycke kommer vi presentera hur informanterna beskriver att de anpassade sitt alkoholintag beroende på vilken social miljö de befann sig i för att inte omgivningen skulle reagera. Att dricka i offentliga sammanhang, till exempel på krogen eller på en after work, tillsammans med vänner eller kolleger är något våra informanter pratar om som något socialt accepterat och som exemplifieras nedan:

”Nä, och jag umgicks ju med likasinnade, de som gillade att parta, det är dem man drar sig till liksom, så det var inga konstigheter” (Madelene)

”Om vi skulle gått på en after work till exempel några tjejer och så tar man ett par glas vin där, och sen lider man sådana helvetes kval tills man äntligen får komma hem och ta fram vad man nu har som sin vanliga ranson eller hur man nu dricker [...] Men för mig var det ju kanske ett par glas vin, och jag skulle aldrig över huvud taget låtsas om att jag ville ha mer. Och sen gick man hem och AH, ni vet, ÄNTLIGEN! Står i kylskåpet utan att ens ta av sig skorna.” (Ewa)

Ytterligare ett exempel som vi vill visa på är när Christer berättar om hur han valde att avstå från att dricka i sociala sammanhang. Han uttrycker att han var medveten om att det inte är socialt accepterat att dricka den höga konsumtionen av alkohol som han behövde för att tillgodose sitt behov.

”Och då började jag ju dricka vin och whiskey, eller ja allt med alkohol. Det var ju egentligen aldrig något problem mer än att jag isolerade mig mer från omgivningen. Och blev man bjuden på fest. Det var aldrig idé att gå på fest för det var aldrig tillräckligt mycket med alkohol. Då stannade jag hellre hemma för då kunde jag reglera det hemma.” (Christer)

Våra informanter var vid tiden för missbruket väl medvetna om att deras förhållningssätt till alkohol inte passade in i diskursen gällande alkoholnormen. I citaten kan vi se hur de är medvetna om att det är diskursen som bestämmer vad som är accepterat eller inte, precis som Börjesson (2003) hävdar. Börjesson (2003) menar vidare att diskursen bestämmer vad som är sant och tillförlitligt, samt hur man får uttrycka sig beroende på vilken miljö man befinner sig i. För att inte hamna utanför det som den traditionella diskursen pekar ut som normalt så skapade man strategier som vi beskriver i exemplen ovan. Man arbetade med andra ord aktivt för att passa in i diskursen och för att på så sätt undvika att sticka ut från den rådande normen gällande alkohol. Barlebo Wennerberg (2001) hävdar att vi inom socialkonstruktionismen uppfattar att det som är socialt accepterat har att göra med den kontext och det sammanhang vi befinner oss i. Kulturen är helt avgörande för vad som uppfattas som ett missbruk och vi ser att informanterna förhöll sig till det som de trodde var socialt accepterat och anpassade sig efter den rådande diskursen. Här ser vi

hur det sociala får företräde i denna kontext. Alkoholen styrde informanternas val, men det var ändå de sociala sammanhangen som informanterna beskriver som avgörande för *när och var* de drack. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att våra tankar är influerade av de sociala sammanhang vi befinner oss i. Många av informanternas tankar handlar om hur omgivningen skulle uppfatta dem utifrån den kontext de befann sig i. Här förklarar informanterna återigen hur de visar på en mängd strategier för att behålla *kontrollen* i olika sociala sammanhang.

7.3 Föräldraskapet kring ett missbruk

Under detta tema kommer vi att lägga fokus på det våra informanter tar upp när de talar om föräldraskapet i sitt missbruk. Under den första underrubriken kommer vi presentera hur våra informanter förhåller sig till idealbilder kring föräldraskapet. Under rubrik nummer två presenterar vi hur informanterna beskriver att de gör prioriteringar kring sitt missbruk, både under tiden de missbrukade och i sitt tillfrisknande. Avslutningsvis presenteras hur informanterna beskriver upplevelsen av skuld, och då först och främst gentemot sina barn.

7.3.1 Idealbilden kring faderskapet och moderskapet

I detta avsnitt tittar vi på hur våra informanter talar om, och jämför sig med idealbilder kring föräldraskapet som råder i samhället. Först presenterar vi kvinnornas upplevelser och sedan männens. Därefter gör vi en jämförelse av vad de tycker är viktigt i ett föräldraskap och hur deras förhållningsätt kring idealbilderna skiljer sig åt.

”Och man, det är vanligt, det förekommer naturligtvis bland män också men bland kvinnor är det väldigt vanligt att man är medberoende och tar hand om alla andra och glömmar bort sitt eget och försvinner ut i missbruket igen och det kan jag ju känna när man sitter så här nu och det väcks tankar om barnen... en mamma ska vara på ett speciellt sätt, en mamma ska vara kärleksfull och omvårdande och.. det är något man har med sig, jag har det med mig i alla fall [...] jag tycker ändå att jag som mamma ändå ska vara MER omhuldande än vad pappan ska vara, men det handlar nog om mycket om hur jag växte upp.” (Ewa)

”Jag jobbade och jag var inte närvarande som man skulle ha varit, för jag var så uppfylld av att dricka alkohol [...] Jag har ju en relation till mina tre barn som jag aldrig hade kunnat drömma om alltså om man ser tillbaka fem år i tiden. Väldigt nära, väldigt öppet, väldigt ärligt väldigt kärleksfullt väldigt förtroendefullt. Ibland är det ju också så att de, de inte ska tänka på att jag varit sjuk, men ibland glömmar det väldigt mycket av det. Idag kan vi jobba mycket med riktiga värden som kärlek och tolerans och så, att hjälpa dem att utvecklas. Vi är väldigt nära varandra, och de tyr sig mer till mig.” (Therese)

I citatet ovan pratar Ewa om hur medveten hon är av hur normbilden av den goda modern ser ut och vilka egenskaper som tillskrivs ett gott moderskap. Ewa pratar vidare om att hon ser att hon själv inte har uppfyllt dessa egenskaper som att kunna vara nykter, kontrollerad och att hålla samman familjen. Therese är inte lika medveten om att hon pratar om idealbilder, men nämner dem ändå på ett tydligt sätt. I det första stycket säger hon att hon inte alla gånger varit så bra som hon önskat, och i det andra stycket pratar hon om hur relationen till barnen ser ut idag, när hon blivit nykter. Vår tolkning av dessa två citat är att Therese är väldigt medveten om vad som uppfattas som en ”bra” och ”god” mamma. Hon beskriver att hon under missbruket misslyckades med att leva upp till denna standard, men att hon idag uppfyller många av de egenskaper som ett gott föräldraskap enligt normen innebär, till exempel att vara kärleksfull. Franséhn (2004) talar om moderskärlek och att modern är den självklara omsorgsgivaren, vilket vi ser att flera av kvinnorna bekräftar i sina beskrivningar av en mamma som kärleksfull och omvårdande. Kvinnorna beskriver en idealbild av hur en mamma ska vara, vilket stämmer väl överens med diskursen kring ”den goda modern”, och som samtidigt fungerar som ett mått på hur ”dåliga” de själva framstod som mödrar. Vi ser att kvinnorna strävade efter att nå upp till denna bild, men att de samtidigt är medvetna om att de misslyckades med detta på grund av sitt missbruk. Detta stämmer väl överens med det både Trulsson (2002) och Franséhn (2004) diskuterar angående att kvinnor tenderar att uppleva sig själva som misslyckade om de inte lyckas leva upp till de förväntningar som samhället har format. Connell (1999) talar som bekant om *hegemoni* och menar att dessa makthierarkier finns såväl bland kvinnor som bland män. Kvinnornas centrala roller handlar enligt normen, så som Trulsson (2002) och Franséhn (2004) beskriver den, exempelvis om att vara en engagerad och omsorgsgivande mamma. Om man ställer dessa roller mot den marginaliserade gruppen missbrukare, som våra informanter ingått i, tillskriver hegemonins maktstrukturer den senare en lägre social status. Genom Connells (1999) teori om hegemoni tolkar vi kvinnornas upplevelse av att inte räkna till som att de märkte att de hade en lägre status och att de ständigt strävade efter och jämförde sig med ”den goda modern”, som i detta fall återfinns överst i hierarkin. Nedan följer två exempel på hur *männen* pratar om sitt föräldraskap:

”Sen så flyttade mamman då till USA. Min dotter var då fjorton år. Lite känslig ålder. Och då skärpte jag upp mig högst betydligt. Då var jag ju det enda ankaret i hennes liv. Så under flera års tid var jag nästan helt, helt, att jag rörde ingenting. Jag var ju ständigt jour. Jag hämtade och lämnade och fanns där alltid för henne. Någonstans där så raderade jag ut mig själv mitt i det. Det var jobbet, karriären och att vara pappa som gällde under några års tid. [...] Jag var taxirörelse på den tiden” (Christer)

”Man har två barn och allt ska fungera. Det ska planeras och roddas. Hela det yttre ska fungera. Och då blir ju smärtan i livslögnen större. Det är jävligt jobbigt. Hålla koll på det som håller på att kollapsa. Jag planerade mitt drickande. Så att jag kunde köra bil. Om jag skulle hämta barnen kunde jag inte dricka” (Daniel)

Både Christer och Daniel menar att de trots missbruket tagit sitt föräldraansvar genom att i första hand ordna med praktiska saker. Christer menar att han agerat ”taxirörelse” åt sin dotter, och Daniel pratar om att skjutsa barnen till och från olika aktiviteter, och att han då var tvungen att planera sitt drickande utifrån det. Den största skillnad vi ser i våra informanternas förhållningssätt till idealbilderna är att männen i större utsträckning talar om hur deras uppgift som förälder handlade om att vara en närvarande pappa genom att ställa upp på praktiska saker. De flesta kvinnorna lade som motsats till detta större vikt vid att vara en känslomässigt närvarande förälder, som skulle finnas till hands och lyssna samt att vara en kärleksfull mamma. I och med de skillnader vi ser i detta stycke väljer vi här att använda oss av Connells (2009) teorier om genus för att förklara varför informanterna förhåller sig till sina respektive idealbilder på dessa sätt. Connell (2009) menar att vad som är manligt respektive kvinnligt styrs av samhällsordningen och dess normer. Biologin bestämmer inte det sociala könet utan vi gör genus genom sociala handlingar. Dock har individen en viss möjlighet att välja vilken plats han eller hon vill inta i genusordningen. Att vara man eller kvinna är en social konstruktion som skapas genom våra aktiva handlingar. Vi ser att både männen och kvinnorna omedvetet identifierar sig med idealbilderna kring respektive kön, och därigenom upprätthålls dessa normer och idealiserade diskurser. Idealbilderna kring föräldraskap handlar enligt Franzén (2004) om hur fadern länge setts i första hand som familjeförsörjare genom arbetet utanför hemmet, och modern som ansvarig för barnen och hemmet. Dessa idealbilder lever fortfarande kvar i dagens samhälle och vi kan sätta dem i samband med våra informanternas berättelser kring moderns känslomässiga närvaro och faderns praktiska göromål. Detta resonemang kopplar vi vidare till Hirdmans (2001) teorier kring att mannen är överordnad kvinnan. Vi gör enligt Hirdman (2001) genus genom att hålla isär manligt och kvinnligt, och därigenom legitimeras den manliga normen i samhället där kvinnan ses som underordnad. Detta är precis vad vi ser att våra informanter gör genom att identifiera sig med respektive idealbild.

Ur ett diskursanalytiskt angreppssätt kan vi se hur våra informanter identifierar sig med den rådande diskursen gällande kvinnligt och manligt i föräldraskapet. Genom deras sätt att tala om föräldraskapet särskiljer de vad som är manligt och kvinnligt och därigenom skapar de och vidmakthåller de olika rollerna i föräldraskapet.

7.3.2 Först och främst missbrukare

I detta stycke kommer vi belysa de prioriteringar som informanterna beskriver att de gör gällande sitt missbruk och sitt tillfrisknande. I våra intervjuer har det framkommit att våra informanter upplever att de under missbruket ständigt levde med prioriteringar av alkoholen. De menar att allt annat hamnade i andra hand, och detta var något de inte själva kunde råda över, utan att det handlade om det tvång som sjukdomen innebär. Intressant är att vi ser att dessa prioriteringar finns kvar även under det pågående tillfrisknandet, om än av andra anledningar och i ett annat syfte. I detta stycke kommer vi presentera vad dessa prioriteringar handlar om och vad de innebär.

I citatet nedan förklarar Sofia att hennes beslut att lämna ifrån sig sin son grundar sig i det tvång av att dricka som sjukdomen innebär. Hon prioriterade alkoholen, och menar att hon inte av egen kraft kunde välja att avstå.

”Jag älskar ju mina barn, och ändå så tror jag att jag hellre vill dricka, men det är ett tvång, som är så starkt, att man lämnar sina barn för att göra det. Om det inte är tvång så vet jag inte vad som är det.” (Sofia)

Också Christer beskriver denna känsla av tvång, att inte kunna välja:

”Och som förälder var jag nog en väldigt närvarande och väldigt bra pappa tror jag nog. Men det var just då, när det blev fest så blev det fest.” (Christer)

Sofia pratar om att hon satte sig själv och sina behov i första hand, för sin egen skull och inte för någon annans. Sofia lämnade ifrån sig sin son till hans pappa när sonen började skolan. Hennes dåvarande kille uttryckte då att han tyckte att det var ”helt håll i huvudet” på henne att göra detta. Enligt Sofia drack sonens pappa väldigt mycket och levde i förnekelse av sin sjukdom. Sofia anser sig själv ha fattat många dåliga beslut under perioden då missbruket pågick, vilket många i omgivningen ifrågasatte, men aldrig satte i samband med alkoholen. Också Christer beskriver hur han prioriterade festandet före sin dotter, att alkoholen alltid kom i första hand.

Den samhällsordning och de normer som finns kring föräldraskapet styr det som Connell (2009) omnämner som genusordningen av vad som är manligt respektive kvinnligt. Att som kvinna lämna ifrån sig sitt barn är likställt med att gå emot diskursen om den omvårdande modern och omgivning reagerar då på att vi bryter mot det som anses vara normalt. Med hänvisning till den diskursen som finns omnämnd i tidigare forskning angående hur kvinnan förväntas vara den som är mer omsorgsgivande i föräldraskapet tror vi inte att en man hade fått lika stora reaktioner från samhället genom att handla på samma sätt. Detta är något som Franséhn (2004) talar om i diskussionen om den frånvarande fadern och menar att mannen historiskt sett inte har haft lika starka band till barnen som modern och därmed inte tagit ett lika stort ansvar vid en eventuell separation. Konsekvensen av detta har blivit att fadern inte förväntas ta ansvar för barnen på samma sätt som modern och inte heller får lika stor uppmärksamhet om han avsäger sig sitt ansvar.

Våra informanter beskriver vidare under intervjuerna sin sjukdom som livslång och att de måste jobba med sitt tillfrisknande varje dag. Under det pågående missbruket prioriterade informanterna alkoholen och satte allt annat i andra hand. Skillnaden idag är att man inte längre gör dessa prioriteringar för sin egen skull, utan för någon annans. Man prioriterar att arbeta med sitt tillfrisknande för att kunna finnas till hands för sina barn.

”Jag menar jag är först och främst alkoholist, sen är jag människa, sen är jag mamma, och liksom sådär va. För glömmer jag för en sekund att jag är alkoholist, då kan jag dö. Det är det absolut viktigaste för mig att komma ihåg att jag är först och främst alkoholist.” (Ewa)

”Tillfrisknandet tar tid. Det ligger högst på listan, sen kommer mina barn. Om jag inte tar hand om mitt tillfrisknande varje dag... då kan jag inte vara allt det där andra.” (Therese)

När informanterna pratar om sin sjukdom, utifrån att de idag arbetar med sitt tillfrisknande, pratar de återigen om prioriteringar. De framhäver att man måste prioritera sin sjukdom framför barnen för att kunna finnas till hands, just för barnen. Citaten ovan exemplifierar att om informanterna skulle skifta prioritering och sätta barnen i första hand, finns det en risk för att de glömmer bort sin sjukdom och återfaller i missbruket. Genom hur de använder språket när de beskriver sig själva som sjuka i första hand och i andra hand som förälder, skapar de enligt ett diskursanalytiskt perspektiv en verklighet där de tvingas hålla fast vid tanken på sig själva som drabbade av en sjukdom. Medvetenheten om att de varje dag måste tänka på att de är alkoholister är enligt informanterna själva avgörande för att de ska överleva. Här talar Sofia om vad som kan hända om man inte prioriterar sitt tillfrisknande och glömmer bort att man är alkoholist:

”En gång när jag satt med min lille kille i knät hade jag en riktig öl i näven, en starköl, jag hade den några centimeter från munnen. Jag kommer ihåg den tanken – Om jag dricker detta nu, kommer jag lägga min pojke på soffan och så går jag, och sen så super jag till jag dör. Jag kunde verkligen känna det, nu försvinner jag. Nu släpper jag allt och bara dricker.” (Sofia)

Det Sofia uttrycker är väldigt starkt och förklarar på ett tydligt sätt vad flera av våra informanter beskriver som en konsekvens av vad som kan hända om man inte tar hand om sitt tillfrisknande. Detta är den verklighet som de beskriver att de ständigt måste förhålla sig till.

7.3.3 Största skulden till sina barn

Avslutningsvis vill vi presentera hur informanterna förklarar sin upplevelse av skuld och skam. När både kvinnorna och männen berättar sina historier så blir det tydligt att de upplever en skuld, och då först och främst gentemot sina barn. Detta är den generella känslan hos alla vi har intervjuat. När informanterna talar om sin upplevelse kring skuld sker en skiftning av ordningen mellan missbruk och föräldraskap. Nedan följer exempel kring begreppet skuld:

”Det är mycket skam och skuld och förtvivlan när man tänker på hur man har varit mot sina barn då när de var små, och kunna få känna, tänka på en händelse som man mycket väl kommer ihåg. Alltså minnet. Men när känslorna alltså vaknar” (Ewa)

”Min dotter, det är henne jag har den största skulden till så att säga. Som jag tror att jag trots allt har kompenserat nu. Vi har pratat ut oerhört mycket om detta [...] Det fanns ju hela tiden en skuld hos mig. Alltså jag kände ju en skuld, jag försökte ju göra det på ett så snyggt sätt så att när vi träffades så skulle det inte synas, eller utsätta henne för det.” (Christer)

”Det var en svår tid för min dotter. När hon behöver sin mamma och pappa. Jag köpte ju hennes lugn. Jag fixade allt genom att köpa väldigt mycket saker till henne. Jag var med, men jag var ju inte där. De fick mycket grejer och saker, det var det enda jag kunde ge. Jag hade liksom ingenting över. Jag var där och jag lyssnade på henne men jag hörde inte vad hon sa. Jag agerade och handlade, det blev ju liksom inte speciellt bra. Jag lovade och glömde av... Det var en av de sakerna som... Jag lovade jättemycket. Dagarna gick ju åt till att återskapa. - vad är det nu jag ska göra? vad har jag lovat? Det var väldigt energikrävande. Jag hade konstant dåligt samvete för vad jag hade sagt och gjort eller inte sagt och gjort. Jag visste inte vad som var sanning” (Therese)

Detta är några exempel på vad de flesta informanterna talar om när de beskriver skuld. Skuld känslorna är något som följt med dem under hela barnens uppväxt och även i viss utsträckning finns kvar idag. Dessa skuld känslor kan vi koppla till den kunskapsöversikt där Socialstyrelsen (2012) framhåller att familjer ofta lever i tysthet och i en skam inför missbruket. Man döljer problemen inom familjen och upplever ofta att det är smärtsamt att prata om ämnet, både med utomstående och inom familjen. I samma kunskapsöversikt menar Socialstyrelsen (2012) vidare på att detta kan leda till att problematiken ytterligare förstärks. Vi ser att det fortfarande är smärtsamt för föräldrarna att tala om dessa skuld känslor. Vi kan se att några av informanterna har kommit längre än andra i bearbetningen av sina skuld känslor, men samtliga menar att de inte är färdiga med det och någon ställer sig frågande till om de någonsin kommer bli det.

Vi diskuterade i stycket ovan att informanterna ser sig själva som alkoholister i första hand och i andra hand som förälder, för sin egen överlevnads skull. Vi ser i detta stycke att när föräldrarna talar om begreppen skuld och skam gör de det utifrån sig själva som föräldrar och *inte* utifrån sin sjukdom. I alla andra sammanhang under intervjuerna har informanterna utgått ifrån missbruket när de beskrivit sina livsberättelser. Att se sig själv som drabbad av en sjukdom hamnar här i bakgrunden i förhållande till upplevelsen och känslan av att ha påverkat sina barn negativt. I informanternas berättelser är känslan av skuld och skam starkare och sjukdomen hamnar i andra hand. Informanterna stiger ur rollen som drabbad av en sjukdom och kliver in i rollen som ansvarig förälder. Sjukdomen fräntas ansvaret för den negativa påverkan barnen eventuellt har upplevt.

8. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att belysa ett antal informanternas berättelser kring sitt missbruk och föräldraskap samt om det finns skillnader eller likheter i deras berättelser som går att koppla till kön. Vi har presenterat vårt empiriska material i tre teman som är följande: 1) *Hur framställer man sig själv?*, 2) *Fasaden* och 3) *Föräldraskapet kring ett missbruk*. Våra frågeställningar handlar om hur informanterna beskriver sig själva som missbrukare, hur informanterna upplever omgivningens attityder och bemötande kring deras missbruk samt hur informanterna beskriver sitt föräldraskap under tiden de missbrukade.

Utifrån det empiriska materialet kan utläsas att informanterna, som alla är medlemmar i självhjälpsorganisationen Anonyma Alkoholister, beskriver sig själva som *drabbade av en sjukdom*. Diskussionen om deras sjukdom upptar en stor del av deras berättelser och deras upplevelse är att de ständigt måste förhålla sig till sjukdomen. Vidare beskriver informanterna hur de, när missbruket pågick, hade svårt att se sig själva som alkoholister. De beskriver genomgående hur de inte kunde identifiera sig med den "stereotypa alkoholisten" som de själva hade en bild av. Bland annat rättfärdigade de sitt drickande genom att de upplevde att de hade *kontroll* över sitt alkoholintag, vilket de i flera fall på ett sätt faktiskt hade. Informanterna beskriver detta rättfärdigande som en slags *förnekelse* av missbruket, vilket de hävdar är en del av sjukdomsbilden. Vi presenterar fortsättningsvis informanternas upplevelser av omgivningens föreställningar kring missbruk. Informanterna talar om vilken respons de fått när de valt att berätta om sitt missbruk. Flera av våra informanter uttrycker en upplevelse av att omgivningen inte tagit deras sjukdom på allvar och att man har svårt att acceptera att den anhörige, nära vännen eller arbetskamraten är alkoholist. Andra har upplevt positivt bemötande och acceptans. Generellt har informanterna, oavsett vilket bemötande de stött på, en föreställning om att kunskapen om alkoholism är låg, och att det finns mycket fördomar och negativa egenskaper förknippade med missbruk. Dock har de i liten utsträckning personligen stött på dessa fördomar.

I vårt andra tema presenterar vi hur våra informanter beskriver att de *dolt* sitt missbruk för omgivningen, samt hur de gått till väga för att upprätthålla en yttre fasad. Flera av informanterna beskriver att de var medvetna om att de inte var friska, men att de avsiktligt dolde det för att inte bli "*påkomna*" eller "*avslöjade*" som alkoholist.

I det sista temat belyser vi informanternas upplevelser av föräldraskapet i ett missbruk. Informanterna beskriver deras medvetenhet kring vad som kännetecknar en bra förälder och vad som förknippas med moderskap och faderskap. Generellt är de medvetna om att de avvikit från vad de förknippar med en bra förälder och att de inte varit så bra som de önskat. I och med informanternas syn på missbruk som en sjukdom så framhåller de att de tvingas prioritera sitt tillfrisknande framför barnen och att detta tillfrisknande är en livslång process som de måste arbeta med varje dag. Prioriteringarna görs enligt informanterna för att de ska kunna finnas där som en närvarande förälder. De menar att om de inte gör dessa prioriteringar finns risken att de återfaller i ett missbruk. Vidare berättar både kvinnorna och männen att deras upplevelse av skuld till sina barn är något de upplevde under tiden de missbrukade och som de i viss utsträckning även upplever idag.

Vi har uppmärksammat könsperspektivet i vår studie. Männen nämner att de hade lyckats i sitt yrkesliv och att de hade det gott ställt. Detta var viktigt för dem och blev deras motivering till varför just de inte kunde vara missbrukare. Kvinnorna berör inte alls det på samma sätt som männen. I deras berättelser tar de upp hur viktigt det var för dem att ha kontroll och på så sätt inte identifiera sig som missbrukare. Kvinnorna beskriver deras upplevelser av att inte räckta till eller att vara bra nog utåt sett. En av kvinnorna beskriver exempelvis hur hon inte ville ta emot hjälp utifrån då hon ansåg att hon skulle klara allt själv och vara dubbelt så duktig som alla andra. Kvinnorna beskriver en känsla av att vara *otillräckliga* och hur de hela tiden arbetade för att hålla uppe den yttre *fasaden*. Männen belyser inte känslan av att vara otillräckliga på samma sätt. De anser sig har uppnått de mål i livet som de har satt upp, och då syftar de på karriären i första hand.

9. Slutdiskussion

Vi vill börja med att lyfta fram hur samtalen med våra informanter genomgående har sett ut. Trots att vi både i informationsbrevet och vid intervjutillfället förklarade för informanterna att vi ville fokusera på deras berättelse om *föräldraskapet* kopplat till ett missbruk så hade informanterna svårt att hålla sig till denna frågeställning. Vi gjorde försök att ställa frågor kring föräldraskapet och ändå talade informanterna betydligt mycket mer kring missbruket. Informanterna understryker hur viktigt det var för dem att acceptera sig själva som sjuka, eftersom de menar att detta var det enda sättet för dem att påbörja sitt tillfrisknande. Att informanterna så bestämt håller fast vid att de i första hand är alkoholister och i andra hand allt annat finner vi ytterst anmärkningsvärt. Informanterna förklarar för oss att för att de ska kunna vara allt annat, så som förälder, syskon, vän och kollega, så måste de se till sitt tillfrisknande i första hand. De menar vidare att de måste vara medvetna om sin alkoholism varje sekund, varje dag för att överleva. Det var först i diskussionen om *skuld* som vi såg att de talade utifrån sig själva som föräldrar och inte utifrån sin sjukdom. I alla andra sammanhang har informanterna utgått från missbruket när de beskrivit sina livsberättelser. De beskriver hur de planerat, dolt och kontrollerat, vilket förknippas med sjukdomsbilden. Skuldkänslorna tar med andra ord överhand och sjukdomen hamnar i bakgrunden. När det kommer till *skuld* gentemot sina barn blir informanterna synliga som föräldrar för första gången.

En betydande faktor som informanterna själva återkom till under intervjuernas gång var begreppet *kontroll*. De berättar att de under tiden för missbruket använde sig av kontroll för att distansera sig från den stereotypa missbrukaren då deras uppfattning var att en *missbrukare är en person som inte har någon kontroll* och detta var det som bekräftade för dem att de inte var missbrukare. Något som informanterna upplever var en viktig del i att hålla *fasaden* uppe, är deras beskrivningar av hur de försökte passa in i sociala sammanhang för att inte upptäckas som *avvikande*. De visar här att de kontrollerade sitt drickande genom olika *strategier*, så som att till exempel undvika sociala sammanhang där alkohol förekom eller att behärska sitt drickande offentligt, för att sedan dricka desto mer när de var ensamma. När de senare började arbeta med sitt tillfrisknande började de istället prata om att *kontroll var en del i förnekandet* av sjukdomen, att de lurat sig själva att *tro* att de hade kontroll för att undvika att klassas som missbrukare. Det vi upplever är dock att informanterna trots allt hade en typ av kontroll. De kanske inte kunde kontrollera sitt *behov* av alkohol, men de kunde trots allt reglera *hur* de drack, *när* de drack samt i vilka *sociala miljöer*. De visste precis i vilka sammanhang de skulle undvika att dricka för att inte bli ”avslöjade” som alkoholister. Det sociala fick företräde och informanterna förhöll sig till vad de ansåg var socialt accepterat. I informanternas berättelse blir det tydligt att de hade möjlighet att kontrollera sitt alkoholbruk med hjälp av olika strategier, men att detta sedan har omförhandlats till att benämnas som självbedrägeri, kanske genom den behandlingsideologi som förespråkas av AA.

I föräldraskapet uttrycker kvinnorna hur de jämför sig med den *idealbild* som finns kring moderskapet och hur medvetna de är att de inte varit den omsorgsgivande och kärleksfulla modern som de ”borde”. Även männen beskriver sitt faderskap, och då i hur de tagit sitt ansvar genom att ställa upp på praktiska saker, så som att skjutsa och

hämta. Vi ser att informanternas förhållningssätt till idealbilden är att männen i större utsträckning såg sin roll som en närvarande pappa genom att de ställde upp på just praktiska göromål. Kvinnorna lade större vikt vid att prata om att finnas till hands som en känslomässigt närvarande moder. Till skillnad från kvinnorna, använde männen i större utsträckning klassmarkörer för att ta avstånd från missbruksstereotypen.

Informanterna beskriver genomgående deras syn på *samhällets oförståelse kring ett missbruk*. De har en upplevelse av att omgivningen har *fördomar* om hur en missbrukare ser ut och vilka egenskaper denne tillskrivs. Flera upplever det som svårt att vara *öppen* och berätta om sitt missbruk i sin omgivning. De har en tanke om att omgivningen inte kommer att förstå och därför är informanterna rädda för att bli stämplade och bedömda utifrån den stereotypa bilden av en missbrukare som sitter på parkbänken. Trots att omgivningen har reagerat positivt på när informanterna har berättat om sitt missbruk, så finns misstankarna fortfarande kvar hos informanterna om att omgivningen kommer att se på dem annorlunda nu när de vet att de är alkoholister. Detta innebär att informanternas fördomar om hur omgivningen ser på dem som alkoholister inte stämmer överens med deras upplevelser av hur de blivit bemötta. På detta sätt vidmakthåller informanterna den stereotypa bilden av missbrukaren, på grund av den rädsla som finns för att vara öppen och ärlig. Att våra informanter själva har fördomar om omgivningens föreställningar gentemot missbrukaren tror vi till viss del bidrar till att dessa stereotypa bilder reproduceras. I förlängningen innebär detta att kunskapen förblir låg, eftersom samhället inte får någon utökad förståelse för vad missbruket innebär, samt att de som själva har ett missbruk även fortsättningsvis har svårt att identifiera sig med stereotypen och därigenom avstår från att söka hjälp. Och så börjar det om igen. Vi menar att omgivningens möjligheter att hjälpa missbrukare skulle kunna öka genom försök att avdramatisera begreppet missbruk.

Avslutningsvis vill vi diskutera sättet våra informanter använder strategier på. Missbruksstereotypen är något man vill ta avstånd ifrån, och myten om det goda föräldraskapet är något man försöker leva upp till. Informanterna använder hela tiden olika strategier för att göra just detta. Det intressanta är att strategierna man använder för att ta avstånd från stereotypen, till exempel kontroll, samtidigt fungerar som en strategi för att nå upp till myten om det goda föräldraskapet. Strategierna fungerar med andra ord åt båda hållen och blir därför något som har en ytterst central roll i informanternas förhållningssätt till missbruket.

10. Förslag på vidare forskning

En idé till vidare forskning inom ämnet som väckts hos oss under processens gång, är i vilken utsträckning våra informanter är färgade av Anonyma Alkoholisters ideologier och gemensamma förklaringsmodeller. Intressant vore att titta på om det finns skillnader eller likheter i hur alkoholister som är medlemmar i AA beskriver sitt missbruk i förhållande till personer med före detta missbruksproblem som inte haft någon kontakt med AA. Definierar de alkoholism på samma sätt? Ser de sig själva som drabbade av en sjukdom, och har de i så fall samma syn på sitt tillfrisknande? Tar sjukdomsbegreppet lika stor plats i deras vardag?

11. Referenslista

- Anonyma Alkoholister (2012) ”Anonyma Alkoholister i samhället” (elektronisk) AA Sveriges officiella hemsida
<<http://www.aa.se/sitespecific/aa/files/broschyror/waaisamhallet.pdf>> (Hämtad 2012-03-02).
- Barlebo Wenneberg, Sören (2001): *Socialkonstruktivism- positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB.
- Bengtsson, Anna-Bodil/Gavelin, Ingegerd (2004): *Familjer och missbruk -om glömda barn och glömda föräldrar*. Visby: Books-on-Demand.
- Bryman, Alan (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Connell, R. W (1999): *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. W (2009): *Om genus*. Göteborg: Daidalos.
- Cork, Margaret R (1984): *De glömda barnen*. Stockholm: CAN – Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Franséhn, Mona (2004): *Den dolda triaden*. Göteborg: Intellecta Docusys AB.
- Hilte, Mats (2002): ”Den missbrukande kvinnan” I: *Könsperspektiv på missbruk*. Leissner, Tom / Hedin, Ulla-Carin (red). Stockholm: Gotab.
- Hirdman, Yvonne (2001): *Genus – om det stabila föränderliga former*. Liber: Malmö.
- Killén, Kari (2009): *Barndomen varar i generationer- om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Smedjebacken: Wahlström & Widstrand.
- Kvale, Steiner/Brinkman, Svend (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur.
- Leissner, Tom/Hedin, Ulla-Carin (red) (2002) ”*Könsperspektiv på missbruk*” Stockholm. Bjuerner och Bruno AB.
- Lindstein, Thomas (2001): ”Några missbrukarbarns vardag” I: *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Bäck-Wiklund, Margareta/Lundström, Tommy (red) Stockholm: Natur och Kultur.
- Nordström Annika/Andréasson, Sven (2011): ”Riskbruk av alkohol, dolt beroende, tidig upptäckt och möjliga insatser” I: *Missbruket, kunskapen, komma vården-*

missbruksutredningens forskningsbilaga. Statens offentliga utredningar (2011:6): Stockholm: Elanders Sverige AB.

Oscarsson, Lars (2011): "Missbruksvården och samhället" I: *Missbruket, kunskapen, komma vården-missbruksutredningens forskningsbilaga*. Statens offentliga utredningar (2011:6): Stockholm. Elanders Sverige AB.

Payne, Malcolm (2008): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Runquist, Weddig (1998): *Små och Vuxna barn till alkoholister – deras livssituation och vägen till ett nytt liv* Stockholm: Alfgruppen.

Scheffel Birath, Christina/ Borg, Stefan (2011): "Kvinnor och män i behandling för missbruksproblem- lika och olika?" I: *Missbruket, kunskapen, komma vården-missbruksutredningens forskningsbilaga*. Statens offentliga utredningar (2011:6) Stockholm: Elanders Sverige AB.

Socialstyrelsen (2007): *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevården. – Vägledning för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamhet för personer med missbruks- och beroendeproblem*. Artikelnr: 2007-102-1
http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8933/2007-102-1_20071021_rev.pdf

Socialstyrelsen (2012): *Föräldraskap och missbruk – Att ta upp frågor om föräldraskap i missbruks- och beroendevården*. Artikelnr: 2012-1-3
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18535/2012-1-3.pdf>

Statens offentliga utredningar (1997:161): *Stöd i föräldraskapet*. Stockholm. Gotab.

Trulsson, Karin (1993): *Kvinnorummet – vision, verklighet, vardag. Rapport från ettbehandlingshem för kvinnor*. Stockholm: Kvinnoforum Utbildning AB.

Trulsson, Karin (1998): *Det är i alla fall mitt barn! - en studie om att vara missbrukare och mamma*. Göteborg: Carlssons bokförlag .

Trulsson, Karin (2002) "Manligt och kvinnligt missbruk" I: *Könsperspektiv på missbruk*. Leissner, Tom/Hedin, Ulla-Carin (red) Stockholm Gotab.

Trulsson, Karin (2006): *Dans på Lina*. Stockholm: Carlssons bokförlag.

Vetenskapsrådet (2012): "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk)
http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf
(Hämtad 2012-03-15)

Vårdguidens hemsida (2012) <<http://www.vardguiden.se/Tema/Alkohol/Ord-och-begrepp/>> (Hämtad 2012-04-11)

Woititz, G, Janet (2002): *Vuxna barn till alkoholister*. Stockholm: Larsons Förlag.

Watt Boolson, Merete (2009): *Kvalitativa analyser – forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerup.

Winther Jørgensen, Marianne/Phillips, Louise (2000): *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

12. Bilagor

12.1 Bilaga 1

AA:s Tolv Steg

Vi erkände att vi var maktlösa inför alkoholen- att vi inte längre kunde hantera våra liv.

Vi kom till tro att en större kraft än vår egen kunde återge oss vårt förstånd.

Vi beslöt att lägga vår vilja och våra liv i Guds händer, *sådan vi uppfattade honom*.

Vi gjorde en grundlig och oförskräckt moralisk självrannsakan.

Vi erkände inför Gud, oss själva och en medmänniska den exakta innebörden av alla våra fel.

Vi var helt och hållet beredda att låta Gud avlägsna alla dessa karaktärsfel.

Vi bad ödmjukt honom att avlägsna våra brister.

Vi gjorde upp en lista över alla de personer som vi hade skadat och blev villiga att gottgöra dem alla.

Vi gottgjorde personligen dessa människor så långt det var oss möjligt utom då detta kunde skada dem eller andra.

Vi fortsatte vår självrannsakan och erkände genast när vi hade fel.

Vi sökte genom bön och meditation att fördjupa vår medvetna kontakt med Gud -*sådan vi uppfattade honom*- varvid vi endast bad om insikt om hans vilja med oss och styrka att utföra den.

När vi, som resultat av dessa steg, själva hade haft ett andligt uppvaknande, försökte vi föra detta budskap vidare till andra alkoholister och tillämpa dessa principer i alla våra angelägenheter.

12.2 Bilaga 2

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Missbruk, föräldraskap och samhället

-Vill du delta i en studie om missbruk, föräldraskap och samhället?

Hej!

Vi är två tjejer som går 6:e terminen på socionomprogrammet i Göteborg. Under våren ska vi skriva vår C-uppsats och vi söker nu 5-10 personer som vill delta i vår studie. Vi söker **både kvinnor och män** som har ett alkoholmissbruk bakom sig och som är föräldrar.

Syftet med studien:

Syftet med studien är att ta reda på hur personer som haft ett missbruk upplevt föräldraskapet samt det bemötande och de förväntningar man upplevt från samhället. Vi vill med hjälp av ett genusperspektiv belysa de eventuella skillnader som män respektive kvinnor upplevt i föräldraskapet. Vilka olika upplevelser och erfarenheter finns av hur man blivit bemött av det egna nätverket och samhället i stort? Vilka attityder har man stött på?

Studien kommer att presenteras i form av en uppsats vid Göteborgs Universitet.

Deltagandet innebär att man ställer upp på en **intervju** vid ett tillfälle. Intervjun genomförs på valfri plats, där Du känner Dig bekväm. Du kommer att vara helt **anonym**, och inga uppgifter som kan röja Din identitet kommer att presenteras i uppsatsen eller för obehöriga personer. Inga obehöriga personer kommer heller få tillgång till intervjumaterialet. **Du kan när som helst dra Dig ur studien om Du av olika skäl inte längre vill delta.**

Vi vill gärna få kontakt med Dig så snart som möjligt!

Du är välkommen att höra av Dig till oss om Du är intresserad av att delta i studien, eller om Du har några ytterligare frågor inför ett eventuellt deltagande.

OBS! Att höra av sig med frågor innebär inga förpliktelser att delta i studien!

Kontaktinformation:

Johanna Franzén: (mailadress och telefonnummer)

Elin Sandsjö: (mailadress och telefonnummer)

Handledare: Annelie Siring, Doktorand, Göteborgs Universitet

Göteborg,
2012-02-24

12.3 Bilaga 3

Missbruk, föräldraskap och samhällets värderingar

Anonymitetsskydd

Vi kommer inte att presentera ditt namn eller andra uppgifter i uppsatsen som kan komma att röja din identitet. Du kan när som helst välja att avbryta din medverkan om du på något sätt skulle känna att du inte längre vill vara delaktig.

Kan vi spela in intervjun?

Bakgrund

Berätta lite om din bakgrund och ditt missbruk.

Nätverk

När vi pratar om nätverk menar vi de privata kontakter du har i form av *familj, släkt, vänner, grannar, andra bekanta och viktiga privata personer*, alltså personer som du träffar i ditt privatliv.

Vilka attityder fanns i omgivningen? Vilket stöd fick du?

Föräldraskapet

När vi pratar om föräldraskap menar vi i första hand *vägledning, gränssättning, grundläggande vård och omsorg, känslomässig tillgänglighet och säkerhet*. Berätta gärna för oss om du vill lägga till begrepp, eller är av en helt annan uppfattning gällande begreppet!

Hur såg du på ditt föräldraskap? Hur tror du andra såg på ditt föräldraskap?

Samhälle

När vi pratar om samhälle menar vi det offentliga som till exempel *skola, vård och omsorg, myndigheter och andra stödfunktioner* som du inte har en privat relation till, utan endast träffar i ett professionellt sammanhang.

Vilka attityder fanns i omgivningen? Vilket stöd fick du?

Nutid

Under denna kategori är vi främst intresserade av att veta hur relationen till dina barn ser ut idag, och hur du ser på ditt föräldraskap.

Tack för din medverkan!